

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

JUULIA LEMPIÄINEN

Lapsen huomiointi lähisuhdeväkivallan keskellä

Opas Turun Turvakotiin

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA
2023

TIIVISTELMÄ

Lempiäinen, Juulia: Lapsen huomiointi lähisuhdeväkivallan keskellä – Opas Turun turvakotiin
Opinnäytetyö, AMK
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2023
96 sivua

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena kehittämistyönä. Kehittämistyön tarkoituksena oli luoda turvakodin käyttöön uusi työkalu, jonka avulla pysyttäisiin parantamaan turvakotiin tulleen vanhemman tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta ja sen vaikutuksista lapseen. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi turvakodin käyttöön opas, joka käsitteli lapsen huomiointia lähisuhdeväkivallan keskellä. Kehittämistyön tavoitteena oli parantaa vanhemman kykyä havaita väkivaltaa, pohtia lapsen roolia lähisuhdeväkivallan kokijana sekä parantaa vanhemman valmiutta toimia lapsen edun mukaisesti turvakodista poistuesaan. Lisäksi uudella työkalulla haluttiin helpottaa työntekijän ja asiakkaan välistä keskustelua aiheesta.

Opinnäytetyön tilaajana toimi Turun ensi- ja turvakoti ry:n turvakoti. Turvakoti on asiakkaalle maksuton ja vapaaehtoinen ympärivuorokautinen kriisityön yksikkö, johon voi tulla lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeva henkilö tai perhe sukupuolta, ikää tai kulttuuria katsomatta. Kehittämistyön idea sai alkunsa havainnoista työharjoittelussa Turun turvakodilla, kun lapsen rooli lähisuhdeväkivallassa vaikutti jäävän monen perheen tilanteessa huomaamatta. Aihe koettiin merkityksellisenä ja idean eteenpäin viemiseen annettiin kannustusta turvakodilta.

Turvakodin työryhmälle järjestettiin kaksi työpajaa, joihin kuului teemahaastattelun omaiset ryhmähaastattelut. Työpajojen avulla kerättiin tietoa haastatteluiden muodossa oppaaseen suunniteltujen teemojen alle. Näitä teemoja olivat turvakoti, väkivallan tunnistaminen, turvasuunnitelma, lapsen havainnointi, turvataidot, lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapseen sekä väkivallan puheeksi ottaminen. Opinnäytetyön teoriaosuus on koottu kirjallisuudesta sekä luotettavista ja vastuullisista lähteistä.

Opinnäytetyön arviointi perustuu sekä tilaajalta saatuun palautteeseen, että opinnäytetyön tekijän itsearviointiin. Opinnäytetyö sai hyvää palautetta sen tilaajalta merkityksellisestä sekä ajankohtaisesta aiheesta. Yhteistyö tilaajan kanssa oli aktiivista koko opinnäytetyön prosessin ajan ja tällä tavoin tuotoksena syntyneestä oppaasta saatiin juuri tilaajan tarpeisiin sopiva.

Avainsanat: Turvakoti, lähisuhdeväkivalta, kaltoinkohtelu, lapset

Abstract

Lempiäinen, Juulia: The consideration of the child in cases of domestic violence – Guide to the shelter in Turku

Bachelor's thesis

Bachelor's Degree Programme in Social Services

May 2023

96 pages

This thesis was implemented as a functional development work. The purpose of the development work was to create a new tool for the shelter's use, which could be used to raise awareness of domestic violence of parent who has come to the shelter and its effects on the child. As a result of the thesis, there was a guide created for the shelter dealt with the consideration of the child in domestic violence. The aim of the development work was to improve the parent's ability to detect domestic violence, to reflect on the child's experience of domestic violence and their role in it, and to improve the parent's readiness to act in the child's best interests when leaving the shelter. In addition, the new tool was intended to make the discussion about the topic easier between the customer and employees.

The thesis was ordered by the Mother and Child home and Shelter Association of Turku. The shelter is a free and voluntary round-the-clock crisis work unit for victims of domestic violence, regardless of gender, age, or culture. The idea for the development work originated from observations during work placement at a shelter in Turku, when the child's role in domestic violence seemed to be unnoticed in the situation of many families. The topic was felt to be relevant, and the shelter encouraged to move the idea forward.

Two workshops were organized for the employees of the shelter, which included group theme interviews. With the help of the workshops, information was collected under the themes that were planned in the guide. These themes were shelter, recognizing domestic violence, a safety plan, observing a child, safety skills, the effects of domestic violence on a child, and talking about violence. The theory part of the thesis is compiled from literature and reliable and responsible sources.

The assessment of the thesis is based on both the feedback received from the client and the self-assessment of the author of the thesis. The thesis received good feedback from the client about the relevant and current topic. The cooperation with the client was active throughout the entire thesis process, and in this way, the guide that was created as a product was exactly suited to the needs of the client.

Keywords: shelter, domestic violence, maltreatment, children

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
2 LAPSEEN KOHDISTUVA LÄHISUHDEVÄKIVALTA	7
2.1 Lähisuhdeväkivallan muodot	7
2.2 Lähisuhdeväkivallan tekijät.....	11
3 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KOKEMINEN LAPSUUDESSA	12
3.1 ACE-kokemukset	13
3.2 Toksinen stressi	13
3.3 Traumatisoituminen ja sen ilmiöt.....	15
4 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISY	18
4.1 Lähisuhdeväkivallalle altistavat riskitekijät	18
4.2 Tilanteen tunnistaminen ja sen puheeksi ottaminen.....	20
4.3 Turvataidot	21
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	22
6 KEHITTÄMISTYÖ	23
6.1 Toimeksiantajan esittely	24
6.2 Kehittämistyön suunnitteluvaihe	25
6.3 Kehittämistyön toteutusvaihe.....	26
6.3.1 Menetelmät	27
6.3.2 Aineistot.....	28
6.3.3 Aineiston analyysi	29
6.4 Kehittämistyön päätös- ja arviointivaihe.....	42
6.4.1 Opinnäytetyön tilaajan arviointi	42
6.4.2 Itsearviointi	46
7 OPAS	47
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA HYÖDYNNETTÄVYYS.....	49
9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	51
10 POHDINTA	53
LÄHTEET	57
LIITE 1. OPAS	63
LIITE 2. ENSIMMÄISEN TYÖPAJAN HAASTATTELURUNKO.	95
LIITE 3. TOISEN TYÖPAJAN HAASTATTELURUNKO.....	96

1 JOHDANTO

Tänä päivänä yhä useammin apua hakevan perheen taustalla on väkivaltaa. Suomessa väkivalta on perheissä jopa niin yleistä, että jokainen lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevä ammattilainen kohtaa väkivaltaa kokeneita lapsia ja nuoria tiedostaen tai tiedostamattaan. (Söderholm & Kiviti-Kallio, 2012, s. 228) Tässä opinnäytetyössä käsitellään lähisuhdeväkivaltaa, lapsen roolia ja huomiointia sen keskellä, sekä kehitetään työkalua, jotta kyseinen ilmiö tulisi paremmin tunnistetuksi ja havaituksi. Opinnäytetyön tilaajana ja toimeksiantajana toimii Turun ensi- ja turvakoti ry:n turvakoti. Turvakoti on asiakkaalle maksuton ja vapaaehtoinen ympärivuorokautinen kriisityön yksikkö. Turvakotiin voi tulla lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeva henkilö tai perhe sukupuoleen, ikään tai kulttuuriin katsomatta. Turvakotiin voi tulla oma-aloitteisesti tai viranomaisen ohjaamana. Turvakodissa tarjotaan kriisiapua, turvallista asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. (Ewalds, ym., 2019, s. 5)

Opinnäytetyön aihe sai alkunsa sosionomiopintojeni toisen ammatillisen harjoittelun aikana, kun Turun turvakodissa nousi näkyväksi teemaksi vanhempien rajallinen ymmärrys lähisuhdeväkivallan vaikutuksista lapsiin. Sen lisäksi, että teema oli havaittavissa harjoittelijan silmin, myös työyhteisön puolelta sitä pidettiin tärkeänä aiheena, johon tulisi puuttua. Nykyään myös itse työskennellessäni turvakodilla, törmään teemaan usein. Yhteiskunnallisesti lähisuhdeväkivalta teemana puhuttelee paljon nyt ja tulevaisuudessa, jonka takia aihe on merkityksellinen. Oppaan tekeminen syntyi siis aidosta tarpeesta ja todellisesta hyödyistä tilaajalle. Opinnäytetyössäni Turun turvakodille syntyi tuloksena opas, joka löytyy visuaalisena kokonaisuutena opinnäytetyön liitteistä. (liite 1)

Oppaan tarkoituksena on parantaa turvakotiin tulleen vanhemman tietoisuutta lapsen roolista lähisuhdeväkivallassa sekä luoda turvakodin työntekijöille uusi työväline, johon on koottu tärkeimpiä asioita lapsen huomioinnista lähisuhdeväkivallan keskellä. Tavoitteena kehittämistyössä oli lisääntyneen tiedon avulla parantaa vanhemman valmiuksia havaita väkivaltaa sekä toimia lapsen edun mukaisesti turvakodista lähdön jälkeen. Lisäksi tavoitteena oli helpottaa asiasta keskustelemista asiakkaan kanssa työntekijän näkökulmasta. Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kirjallisuuskatsausta sekä kevään aikana pidettyjä työpajoja. Työpajoja järjestettiin kaksi, jotka olivat teemahaastattelun omaisia ryhmähaastatteluja turvakodin työntekijöille. Ryhmähaastattelut olivat keskustelunomaisia tilanteita, joihin oli suunniteltu haastattelurungot tulevan oppaan teemoihin liittyvistä kysymyksistä. (liitteet 2 ja 3) Koko opinnäytetyön ajan tilaajan kanssa oltiin aktiivisesti vuorovaikutuksessa, jotta oppaasta saatiin heidän tarpeilleen sopiva.

Lähisuhdeväkivallan vaikutuksia lapseen on tutkittu paljon ja sillä tiedetään olevan niin lyhyitä kuin pitkäaikaisia, negatiivisia vaikutuksia lapseen. (Stiles, 2002) Vuonna 2021 turvakotien asiakkuuksia Suomessa oli yhteensä 3455, joista lapsiasiakkuuksia oli 1519. (Ensi- ja turvakotien liitto, n.d.) Määrä on suuri ottaen huomioon, etteivät läheskään kaikki väkivallan keskellä elävät perheet päädy turvakotiin. Lapsi on perheessä aina väkivallan uhri, vaikka hän ei olisikaan suoranaisesti väkivallan kohteena, vaan joutuu todistamaan esimerkiksi vanhempien välistä väkivaltaa. (Stiles, 2002) On aikuisen tehtävä turvata lapselle hänen kasvulleen ja kehitykselleen suotuisa kasvuympäristö. Siksi opinnäytetyön tuotoksena syntyvällä oppaalla pyritäänkin lisäämään vanhempien tietoa aiheesta ja tällä tavoin vaikuttamaan heidän toimintaansa.

Opinnäytetyön tuloksena syntyvä opas on rajattu tilaajan käyttöön, eikä ainaakaan toistaiseksi laajempaan valtakunnalliseen levitykseen. Jatkossa voisikin tutkia, olisiko tämän oppaan mahdollista jalkautua myös muihin Suomen turvakoteihin.

2 LAPSEEN KOHDISTUVA LÄHISUHDEVÄKIVALTA

Lähisuhdeväkivalta tarkoittaa perheessä, parisuhteessa tai lähisukulaisten kesken tapahtuvaa väkivaltaa. Lapseksi määritellään jokainen alle 18-vuotias. Lapseen kohdistuvia väkivallan muotoja ovat fyysinen väkivalta, vauvan ravistelu, kuritusväkivalta, kemiallinen pahoinpitely, perustarpeiden laiminlyönti sekä seksuaali-, henkinen- ja uskonnollinen väkivalta. Näiden lisäksi lähisuhdeväkivallaksi lasketaan myös sille altistuminen, sillä se aiheuttaa samanlaisia vaikutuksia, kuin väkivalta suoranaisesti koettuna. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2022.-a)

Lapseen kohdistuva väkivalta on rikos. Jokaisella ihmisellä on oikeus koskemattomuuteen, myös lapsilla, vaikka heillä ei olisi kykyä sen puolustamiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 luku 4 § 6 mom.) Suomessa kiellettiin lasten ruumiillinen kuritus lain nojalla vuonna 1984. (Laki lapsen huollosta ja tapamisoikeudesta 361/1983, 1 luku 1 § 3 mom.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2021 tehdyn tilastotutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivallan alaikäisistä, alle 10- vuotiaista uhreista 52,2 % olivat poikia. Tyttöjen määrä kuitenkin kasvoi iän karttuessa ja 10-vuotiaasta eteenpäin tytöt kohtasivat lähisuhdeväkivaltaa enemmän kuin pojat. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2021) Lähisuhdeväkivalta on ikää katsomatta lapsen henkisellet hyvinvoinnille erityisen vahingollista ja traumaattista, kun pelkoa aiheuttaa ihminen, jolta pitäisi saada turvaa ja suoja. (Koivula, ym., 2022, s. 13) Väkivalta ja laiminlyönti voidaanakin kuvata lapselle haitallisena, aikuisen ja lapsen välisenä vuorovaikutuksena. (Keisala, ym., 2016, s. 12)

2.1 Lähisuhdeväkivallan muodot

Lähisuhdeväkivalta on hyvin moninaista, jonka takia sitä voi olla vaikea tunnistaa. Yksinkertaisesti muotoiltuna kaikki teot, jotka ovat tiedostaen tehty toista satuttamaan tai pahoittamaan mieltä, ovat väkivaltaa. Väkivalta alkaa usein perheessä noudattamaan tiettyä kaavaa eli väkivallan kierrettä. Väkivallan

kierteestä tulee perheessä uusi normaali, jolloin sen tunnistaminen hankaloituu entisestään. Uhri saattaa myös olla, tai kokea olevansa riippuvainen väkivallan tekijästä, mikä on tyypillistä lapsen ja aikuisen välillä. (Ensi- ja turvakotien liitto, n.d.) Väkivallalla on tavanomaista lisääntyä ja raaistua ajan kuluessa. Väkivallan kierteessä tekijä usein syyttää uhria hänen omista teoistaan, jolloin nöyryyttävät teot saavat uhrin vaikenemaan ja kokemaan itsensä syylliseksi. Lähisuhdeväkivalta, sen ilmenemismuodosta riippumatta, aiheuttaa sen uhrille pelon ja turvattomuuden tunnetta. (Suomen mielenterveys ry, 2022) Seuraavaksi esitellään lyhyesti lähisuhdeväkivallan eri muotoja.

Henkinen väkivalta on nöyryyttävää kohtelua, kuten syyttelyä, haukkumista, nimitelyä, vähättelyä sekä uhkailua ja kiristämistä. Myös uhrin rajoittaminen omista ihmissuhteistaan, kuten ystävien näkemisestä, luetaan henkiseen väkivaltaan. Henkisellä väkivallalla pyritään vaikuttamaan uhrin psyykkiseen hyvinvointiin. (Suomen mielenterveys ry, 2021.)

Fyysinen eli ruumiillinen väkivalta on tahallista toisen ihmisen fyysisen koskemattomuuden loukkaamista ja satuttamista. Yleisiä fyysisen väkivallan tekoja ovat muun muassa töniminen, kiinni pitäminen, lyöminen, nukkumisen estäminen sekä liikkumisen rajoittaminen. Se voi olla myös esineillä heittämistä tai teräsaseella lyömistä. Fyysisellä väkivallalla on tavanomaista alkaa lievästi ja tapahtua harvemmin, mutta koventua ajan myötä. Fyysinen väkivalta on harvoin ensimmäinen väkivallan muoto lähisuhteessa, vaan sitä ennen on usein ollut pelon ilmapiiriä kasvattavaa henkistä väkivaltaa. (Naisten linja, 2023)

Kemiallinen väkivalta on yksi fyysisen väkivallan muodoista ja siinä kyse on lapsen huumaamisesta esimerkiksi lääkaineella tai alkoholilla. Näitä keinoja voidaan käyttää muun muassa vauvan tai lapsen rauhoittamiseen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos, 2022-b) Se voi olla myös päinvastaista, eli lapselle tarpeellisten lääkkeiden antamatta jättämistä tai lapsen erityisruokavalion noudattamatta jättämistä. (Rikosuhripäivystys, 2018) Kemiallista väkivaltaa on myös raskauden aikainen alkoholin ja muiden päihteiden käyttö, joilla on haitallinen vaikutus kehittyvään sikiöön. (Ivanoff ym., 2006, s. 212)

Kuritusväkivalta on myös yksi fyysisen väkivallan muodoista ja se on liitoksissa kasvatustekniikoihin. Siinä lapsen käyttäytymistä pyritään rankaisemaan ja säätelemään kipua aiheuttamalla, kuten tukistamalla, repimällä, luunappeja antamalla tai nipistämällä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022-c) Vaikka kuritusväkivalta kiellettiin Suomessa lain nojalla vuonna 1984, lastensuojelun Keskusliiton erityisasiantuntijan Annukka Paasivirran tekemän tutkimuksen mukaan myönteisen asenteen kuritusväkivaltaa kohtaan voidaan todeta jopa lisääntyneen ja tietoisuuden kuritusväkivallan kieltämisestä lailla heikentyneen. Vanhempien asenteisiin ja heidän omaan käytökseensä kuritusväkivallan kohdalla vaikuttaa kuitenkin heidän oma taustansa kuritusväkivallasta. (Paasivirta, 2021, s. 4–7) Väkivaltaa käyttämällä kasvatuksessa lapsi oppii toimimaan tietyllä tavalla välttääkseen rangaistuksen, eikä siksi, että toimisi oikein. Sen sijaan, että lapsi tuntisi onnistumisen tunteita, hän tuntee häpeää, ymmärtämättömyyttä ja alemmuuden tunnetta. (Kytölä, 2021 s. 51)

Baby shaking eli vauvan ravistelu on vauvan vahingoittamista ravistamalla, jolloin hänen heikot niskalihaksensa eivät pysty tukemaan pään voimakasta liikettä. Vauvan ravistelulla voi olla välittömiä seurauksia, kuten hengityskatkoksia, tajunnantason häiriöitä, oksentelua ja itkuisuutta. Pitkäaikaisempia seurauksia voivat olla näkövammaisuus, oppimisvaikeudet sekä epileptiset kohtaukset. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022-d)

Laiminlyönti tarkoittaa lapsen jättämistä vaille hänen tarvitsemaansa huolenpitoa silloin, kun hän on niistä riippuvainen. (Ewalds, ym., 2019, s. 7) Laiminlyönti on esimerkiksi hygieniasta huolehtimattomuutta, riittämätöntä ravintoa, emotionaalisten tarpeiden sivuttamista, terveydenhoito-ohjeiden noudattamatta jättämistä ja tarpeelliseen terveydenhoitoon hakeutumatta jättämistä. Se on myös piittaamattomuutta lapsen suojelemista ja turvallista kasvuympäristöä kohtaan sekä koulunkäynnin estämistä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2022-e)

Seksuaalinen väkivalta lasta kohtaan tarkoittaa seksuaalisia tekoja, jotka loukaavat lapsen itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta joko fyysisesti tai psyykkisesti. Suomessa on voimassa lakisääteinen suojaikäraja, 16 vuotta,

jonka tarkoituksena on suojata nuorta häntä itseään vanhemman henkilön hyväksikäytöltä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2022-a) Fyysiseen seksuaaliväkivaltaan liittyy koskettelua sekä houkuttelemista ja pakottamista seksuaalisiin tekoihin. Psyykkistä itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden rikkomista ovat muun muassa lapsen altistaminen hänen ikätasoonsa nähden kuumattomaan seksuaalisuuteen tai sen ilmapiiriin, esimerkiksi videoiden välityksellä. (Poiijula, 2016, s. 147) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kannustaa käyttämään termejä seksuaalinen väkivalta tai seksuaaliväkivalta. Seksuaalinen hyväksikäyttö terminä antaa virheellisen kuvan siitä, että hyväksikäytössä olisi kyseessä seksuaalinen kokemus myös uhrille, vaikka näin ei ole. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2022-b)

Taloudellinen väkivalta on vahva kontrolloinnin keino, jolla voidaan lisätä uhrin käsitystä riippuvuussuhteesta väkivallan tekijään. Taloudellisen väkivallan muotoja ovat rahaan liittyvä itsemääräämisen loukkaaminen sekä kontrollointi. Taloudellista väkivaltaa ovat muun muassa toisen taloutta koskevien asioiden salaaminen, taloudelliseen päätöksentekoon osallistumisen kieltäminen, läheiseltä varastaminen ja kiristäminen sekä työssäkäynnin ja opiskelun häiriköinti. (Ewalds, ym., 2019, s. 7)

Kulttuurinen ja uskonnollinen väkivalta voidaan ajatella henkisenä väkivaltana, johon kuuluu kulttuuriin, vakaumukseen tai uskonnollisuuteen liittyvä ulottuvuus. Siinä vaikutetaan toisen ihmisen ajatteluun ja toimintaan hyödyntämällä yhteisön uskoon liittyviä merkityksiä, tulkintoja ja asemia. Tämän väkivallan muodon tavanomaisiin piirteisiin kuuluu esimerkiksi uskonnolliseen vakaumukseen pakottamista, uskonnon harjoittamisen estämistä sekä jonkun muun väkivallan muodon, esimerkiksi fyysisen väkivallan käytön perustelua uskontoon tai kulttuuriin viittaamalla. (Ewalds, ym., 2019, s. 7)

Vainoaminen tarkoittaa uhrin jatkuvaa seuraamista, uhkaamista, tarkkailua tai yhteydenottamista väkivallan tekijän toimesta. Se voi olla salassa tai näkyvästi tapahtuvaa, mutta sen tarkoituksena on kuitenkin aina aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta uhrissa. (Rikoslaki 1889/39, 25 luku 7 a §)

Lähisuhdeväkivallalle altistuminen on väkivallan muoto, joka jää usein huomioimatta, sillä lapsen ymmärrystä aliarvioidaan. Lähisuhdeväkivallalle altistuessa lapsi joutuu todistamaan itselle rakkaan ihmisen kärsimystä, itselle rakkaan ihmisen aiheuttamana. (Kytölä, 2021, s. 75) Vanhempien kesken tapahtuvan lähisuhdeväkivaltatilanteen todistaminen saa lapsen ajattelemaan, ettei hänellä ole turvallista vanhempaa, kun toinen on väkivallan tekijä ja toinen ei pysty häntä suojelemaan. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 15) Väkivallalle altistumista on myös lapsen manipulointi toista perheenjäsentä kohtaan. Lapsen käyttö viestinviejänä vanhempien välillä on erityisesti vanhempien eron jälkeen yleistä. (Kytölä, 2021, s. 75)

2.2 Lähisuhdeväkivallan tekijät

Lapseen kohdistuvassa lähisuhdeväkivallassa väkivallan tekijä on lapsen läheinen, eli perheenjäsen tai sukulainen. Lähisuhdeväkivalta tapahtuu usein ulkopuolisilta piilossa ja sitä pyritään peittelemään. (Rikosuhripäivystys, n.d.) Lähisuhdeväkivallan tekijän ollessa vanhempi tai muu suvun aikuinen, perustellaan väkivallan käyttämistä kasvatustavoina. (Paasivirta, 2021, s. 6) Aikuisella on usein tekojensa takana tarve ylläpitää ja vahvistaa omaa valta-asemaansa sekä säädellä lapsen käytöstä. Haitallisten kasvatustavojen käyttö johtuu usein siitä, että aikuinen kokee itsensä keinottomaksi tavoitteidensa täyttymiseksi. Väkivaltaisen käytöksen takana on usein monia yksilöllisiä, yhteisöllisiä, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia asioita. (Korpilahti, ym., 2019, s. 33)

Lapseen kohdistuvassa lähisuhdeväkivallassa on huomioitava, ettei se ole aina aikuisen aiheuttamaa, vaan se on yleistä myös sisarusten välillä. Auri Tyyskä kertoo tutkimuksellisessa opinnäytetyössään lapseen kohdistuvan väkivallan tekijän olevan yleisemmin sisarus kuin vanhempi. Sisarusväkivaltaa vähätellään ja ajatellaan olevan luonnollinen osa sisarussuhdetta, eikä siihen täten puututa. Tämä aiheuttaa tilanteen kroonistumisen, jolla voi olla hyvin vakavia vaikutuksia lapseen. Jotta lapsiin kohdistuva väkivalta saataisiin loppumaan, on sisarusten väliseen väkivaltaan puututtava. Kun kysymyksessä ovat lapset, vastuu väkivaltaan puuttamisesta on vanhemmalla. (Tyyskä, 2018, s. 149–154) Sisarusten välillä tapahtuvan väkivallan takana on usein

mustasukkaisuutta. Sitä voi olla myös vanhemman ja lapsen välillä, mutta se yleisempää sisaruksilla. Lapselle on normaalia reagoida ja kokea ulkopuolisuuden tunnetta hänen asemansa muuttuessa perheessä, kun vanhempien huomio keskittyykin toiseen lapseen. (Nurmi & Schulman, 2013, s. 33)

Vuonna 2021 tilastokeskus julkaisi tilaston vuonna 2020 viranomaisille tulleista lähisuhdeväkivaltarikoksista. Ilmoitetuissa lähisuhdeväkivaltarikoksissa uhreja oli yhteensä 10 800, joista 21,3 % alaikäisiä. Näistä 2 209 tapauksessa tekijä oli lapsen vanhempi ja 575 tapauksessa lapsen sisarus. (Tilastokeskus, 2021) Eniten lapseen kohdistavasta väkivallan tekijästä ei ole siis yhtä linjaa noudatettavaa tietoa. Ensinnäkin lähisuhdeväkivallan salaaminen ja peittely aiheuttavat sen, etteivät kaikki lähisuhdeväkivalta tapaukset tule viranomaisen tietoon. Tämän lisäksi aikaisemmin mainitussa Tyyskän opinnäytetyötutkimuksessa todettiin, että sisarusväkivaltaa ei tunnisteta tai sitä pidetään normaalina osana sisarusuhdetta, jonka takia se tulee entistä vähemmän viranomaisen tietoon. On siis mahdotonta todeta, kenestä on lapselle suurin uhka lähisuhdeväkivallan aiheuttajana.

3 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KOKEMINEN LAPSUUDESSA

Lähisuhdeväkivallan kokeminen ja todistaminen lapsena voi aiheuttaa hyvin vakavia seurauksia lapsen henkisessä, fyysisessä ja kognitiivisessa kehityksessä. (Stiles, 2002) Lähisuhdeväkivallan kokeminen on hyvin yksilöllinen kokemus ja lapsuuden myötä rakentunut resilienssi määrittää paljon yksilön tapan reagoida vastoinkäymisiin. (Fryers, 2007, s. 14) Resilienssillä tarkoitetaan pärjäävyyttä eli psyykkistä selviytymis- ja sopeutumiskykyä vaikeista olosuhteista huolimatta. (Pojjula, 2016, s. 159) Lapsen hyvinvointia eri tasoilla uhkavista, resilienssiä mittaavista olosuhteista ja tapahtumista voidaan puhua yleisesti lapsuuden vastoinkäymisinä. Lähisuhdeväkivalta on yksi yleisimmistä lapsuuden vastoinkäymisten aiheuttajista. ACE-kokemukset, toksinen stressi sekä traumatisoituminen ovat termejä, jotka usein nousevat esiin lapsuuden vastoinkäymisistä puhuttaessa. Ne ovat osa lapsuuden vastoinkäymisten

kokonaisuutta, mutta eivät automaattisesti kosketa jokaista yksilöä. (Bartlett & Sacks, 2019) Seuraavissa alaluvuissa kuvataan nämä termit selventämään niiden yhteyttä lapsuuden vastoinikäymisiin.

3.1 ACE-kokemukset

Lapsuuden haitalliset kokemukset eli ACE- kokemukset (Adverse childhood experiences) tarkoittavat lapsuudessa tapahtunutta lapsen kehityksen kannalta vahingollista, jopa traumaattista tapahtumaa. Tapahtumat aiheuttavat lapsella ylivoimaista stressiä, jolla on pysyviä negatiivisia vaikutuksia fyysiseen sekä psyykkiseen terveyteen. ACE- kokemuksiin on alkujaan listattu fyysinen, psyykkinen tai seksuaalinen hyväksikäyttö ja laiminlyönti, perheväkivallalle altistuminen, vanhempien mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö sekä vanhempien ero. Tästä listasta puuttuu kuitenkin selkeitä ACE- kokemuksia, kuten vakavat taloudelliset haasteet, nälkä, pysyvä vamma, lääketieteellinen trauma, kodittomuus, kiusaamisen uhriksi joutuminen sekä syrjintä. (Barnes, ym., 2020, s. 362) ACE- kokemusten listalta voidaan havaita selkeitä lähisuhdeväkivallan piirteitä.

Yhdysvalloissa ACE-kokemusten kartoitukseen on luotu lomake, jonka avulla voidaan mitata ACE-kokemuksille altistumista. Lapsuuden ajan haitallisten kokemusten nähdään olevan vahvassa yhteydessä terveydentilaan ja sairauksille altistumiseen vielä aikuisuudessa. Tutkimusten mukaan mitä enemmän ACE-kokemuksia henkilö on joutunut kokemaan, sitä suurempi riski hänellä on sairastua päihteiden väärinkäytölle ja mielenterveysongelmille. (Felitti, ym., 1998, s. 245)

3.2 Toksinen stressi

Ihmisen keho tarvitsee sopivaa määrää stressiä sen terveyden ja optimaalisen suoriutumisen kannalta. Stressitilalla tarkoitetaan kuormitusta, rasitusta ja painetta, jonka aiheuttaa jokin ärsyke, reaktio, yksilö tai ympäristö. (Poiijula, 2016, s. 19–20) Lapsen kokiessa pitkittyneitä ja hänen ikätasonsa ylikuormittavia

haitallisia tilanteita, voidaan puhua toksisesta stressitilasta. Lapsena koettu toksinen stressi häiritsee aivojen ja muiden elinten normaalia kehitystä. Tämän lisäksi se lisää riskiä stressiin liittyviin sairauksiin ja kognitiivisten toimintojen heikentymiseen aikuisikään asti. (Harris, 2019, s. 91) Lisäksi toksinen stressi lisää riskiä epäterveellisille elintavoille sekä heikolle sosioekonomiselle asemalle aikuisuudessa. Aikaisemmin mainitulla resilienssillä on merkittävä rooli toksisen stressin syntymiseen ja sen vaikutuksiin kehossa. (Franke, 2014, s. 392–393)

Ihmisen aivoissa on osia, joilla on oma tehtävänsä stressireaktioissa, mutta toksinen stressi muokkaa aivojen stressinhallintajärjestelmää. Stressireaktiossa toiminnassa olevat aivojen osat ovat mantelitumake, prefrontaalinen aivokuori, hippokampus sekä noradrenerginen tumake sinertävässä aivotäplässä. Kroonistuneet stressitekijät aiheuttavat mantelitumakkeen jatkuvan aktivoitumisen, jonka seurauksena se ei enää pysty tunnistamaan oikeaa vaaraa tai pelottavaa tilannetta. Prefrontaalinen aivokuori vastaa päättelystä, järjestyksestä, suunnittelusta sekä päätöksen teosta. Sen toiminta kykenee arvioimaan ristiriitaisia tilanteita, erilaisia ärsykyksiä sekä tämänhetkisten tekojen vaikutuksia. Toisin sanoen se on aivojen osa, joka hillitsee lapsen impulsseja ja auttaa lasta tekemään järkevämpiä valintoja. Toksisesta stressistä kärsivällä lapsella prefrontaalisen aivokuoren toiminta estyy, jolloin aivoissa tapahtuu ristiriitatilanne. Mantelitumake lähettää viestejä, joiden mukaan prefrontaalisen aivokuoren tulisi hillitä kontrolliaan, mutta samanaikaisesti sinertävästä täplästä vapautuu lisää noradrenaliinia aivoihin. Tästä aiheutuu vaikeuksia vaistomaisen ja impulsiivisen käytöksen hillitsemisessä. (Harris, 2019, s. 105–108)

Toksinen stressi heikentää hippokampuksen kortisolin säätelykykyä, joka aiheuttaa kortisolitasojen nousun. Kohonneella kortisolitasolla on vaikutusta muistiin sekä mielialaan liittyviin toimintoihin. (Shonkoff, ym., 2012, s. 236) Toksisella stressillä on myös negatiivisia vaikutuksia ihmisen immuunijärjestelmään sen mennessä pitkittyneen stressin takia epätasapainoon. Heikentynyt puolustusjärjestelmä voi johtaa tulehduskierteisiin, yliherkkyyteen sekä autoimmuunisairauksiin. (Harris, 2019, s. 113)

3.3 Traumatisoituminen ja sen ilmiöt

Trauma syntyy, kun henkilö kokee tilanteen äärimmäisen pelottavana tai uhkaavana. Henkilön kokemana pelko ja uhka voivat olla fyysisiä tai emotionaalisia, ellei jopa molempina. On kuitenkin tärkeää erottaa traumalle altistuminen ja traumatisoituminen. (Bartlett & Sacks, 2019) Verrattuna muihin ikäryhmiin, lapsilla on suurin riski vakavan trauman kokemiseen. Trauman vakavuuteen vaikuttaa sen kokemisen luonne, onko lapsi ollut itse teon kohteena vai sen todistajana ja onko uhri tai tekijä ollut lapsen läheinen. Tilanteessa, jossa lapsi on ollut tapahtuman todistajana ja uhri on lapsen vanhempi tai sisarus, vaikuttaa trauma lapseen voimakkaammin. (Poijula, 2016, s. 36, 43) Seuraavaksi kuvataan traumatisoitumisen ilmiöitä lyhyesti.

Jos traumatisoitumisen yhteydessä alkaneet pelko, kauhu, avuttomuus tai jokin näistä kestää vähintään kuukauden, voidaan puhua traumaperäisestä stressihäiriöstä. Lapsille on tavanomaista reagoida vain levottomuudella ja hajajaisella käytöksellä. (Huttunen, 2018) Traumaperäinen stressihäiriö eroaa normaalista pelon tunteesta siinä, että keho ei onnistu palautumaan samaan tilaan enää trauman jälkeen. Traumaperäinen stressihäiriö on yleisempää heidän kohdalla, jotka ovat kokeneet useampia traumoja ja kärsineet huonoista perheolosuhteista. (Poijula, 2016, s. 40–41)

Erityisesti lapsena koettu traumatisoituminen altistaa dissosiaatiolle eli tietoisuuden muutoksille. Dissosiaatio voidaan jakaa lievään, kohtalaiseen ja vakavaan muotoon. Lievässä muodossa lapselle on tyypillistä nopeat tunteiden ja käytöksen vaihtelut, jotka menevät ilman välivaiheita äärimmäisiin reaktioihin. Kohtalaisessa muodossa kehon aistimukset, emotionaaliset tarpeet ja kivun tunteet turtuvat, johon liittyy myös itsestä, kehosta ja ympäristöstä vieraantuminen. Vakavassa dissosiaatiossa lapselle muodostuu erillisiä persoonia, joiden avulla hän pystyy kannattelemaan hänelle itselleen ylivoimaisia tunteita, tuntemuksia ja kokemuksia. Lapsi voi palata esimerkiksi tietyn äänen kuullessaan taidoiltaan ja tunteiltaan samanikäiseksi, kuin oli traumahetkellä. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 220)

Tunnesäätelyn häiriöt ovat yleisiä vaikutuksia lapsella kasvuympäristössä valitsevan jatkuvan väkivallan, sen uhan tai altistumisen takia. Tunnesäätelyn ongelmat tarkoittavat haasteita emotionaalisessa itsesäätelyssä, vaikeuksia tunteiden nimeämisessä sekä niiden ilmaisussa, sisäisten tunnetilojen tunnistamisessa sekä toiveiden ja tarpeiden kertomisessa. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 219) Turvallisessa ympäristössä aikuinen on lapsen tukena tämän kohdatessa vaikeita tunteita, kuten raivon tunteita ja on rauhallinen osapuoli tilanteessa. (Nurmi & Schulman, 2013, s. 39)

Terveen ja turvallisen kiintymyssuhteen kehittyminen on vaarassa lapsen joutuessa alttiiksi kaltoinkohtelulle. Jokainen lapsi kiintyy aikuiseen, joka vastaa hänen tarpeisiinsa, vaikka tämä vastaisi niihin kaltoinkohtelevasti. Tällöin vanhemman ja lapsen välille kehittyy turvaton kiintymyssuhde. (Söderholm & Kivitie-Kallio, 2012, s. 262–264) Kiintymyssuhteen kehityksen vaarannuttua lapsen voi olla vaikea asettaa rajoja ja luottaa muihin ihmisiin, jolloin sosiaalinen eristyneisyys voi kasvaa. Vajaan kiintymyssuhteen kehittyminen voi myös näkyä lapsen haasteena asettua toisen asemaan ja tunkea empatiaa toista kohtaan. Turvallisesti kiintyneen lapsen reagointi erilaisiin asioihin voidaan myös nähdä selvästi realistisempaan verrattuna turvattomasti kiintyneeseen lapseen. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 217–219) Kiintymyssuhteen poikkeava kehittyminen aiheuttaa vuorovaikutushäiriötä, joka voi näkyä lapsessa muun muassa jatkuvana ilmeettömänä ja passiivisena olemuksena, jähmettymisenä sekä itsenäisen toimimisen puuttumisena. Lisäksi merkkejä ovat lapsen aggressiivisuus vanhempiaan kohtaan sekä itkuisuus ja rauhattomuus. (Söderholm & Kivitie-Kallio, 2012, s. 262–264)

Biologiset haasteet traumatisoitumisen myötä voivat olla muun muassa sensorimotorisen kehityksen ongelmat, kuten haasteet peseytymisessä ja vaatteiden vaihdossa. Koordinaation kehittyminen, sekä tasapainon ja oman kehon jäntevyyden hallitsemisessa voi myös näyttäytyä haasteita. Traumatisoitumisella on myös nähty yhteyttä lääketieteellisiin haasteisiin, kuten astmaan, iho-ongelmiin ja autoimmuunisairauksiin. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 219)

Kasvuympäristön ollessa epäsuotuisa, voi lapsesta havaita haasteita käyttäytymisen säätelyssä, kuten heikkona impulssien mukauttamisena, itsetuhoisuutena ja aggressiivisuutena muita kohtaan. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 219) Aggressiivinen ja raivoava käytös kuuluu jokaisen ihmisen ominaisuuksiin, joka syntyy ihmisessä jo varhain kehityksessä ja on tapa osoittaa pahanolon tunteita. Turvallisessa kasvuympäristössä lapselle alkaa kuitenkin kehittyä psyykkisiä rakenteita ja toimintoja, jotka tarjoavat parempia keinoja mielen tasapainon ylläpitämiseksi. (Jüriloo, 2007) Lapsille on tavanomaista siirtää näkemäänsä ja kokemaansa leikkeihin roolien muodossa, ja lähisuhdeväkivallan keskellä elävän lapsen kohdalla vaarana voi olla väkivaltaisen käytöksen lisäksi kiusaaminen, ja toisen tunteiden hallitseminen ja kontrollointi. Tämä käytösmalli on merkki siitä, että lapsella on vääristynyt käsitys läheisyydestä ja rakastettuna olemisesta. Tämä vaikuttaa negatiivisesti kaverisuhteiden luomiseen ja niiden ylläpitämiseen. (Poijula, 2016, s. 143, 45)

Kognitiiviset häiriöt näkyvät lapsessa haasteina tarkkaavaisuuden ylläpitämisessä ja säätelyssä, erilaisten toimintojen toteuttamisessa, kiinnostuksen ylläpitämisessä sekä uuden tiedon prosessoimisessa. Aloitetujen tehtävien loppuun suorittaminen, asioiden suunnittelu sekä ennakointi ja oppiminen voivat tuottaa erityisiä haasteita. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 219) Lasten kognitiiviset häiriöt korostuvat usein koulumaailmassa, kun edellä mainittuja taitoja aletaan tarvitsemaan.

Häiriöt minäkäsityksessä lisääntyvät lapsen altistuessa lähisuhdeväkivallalle, sillä lapsen ymmärrys oikeasta ja väärästä voi hämärtyä. Lapselle on myös tavanomaista alkaa syyttää itseään tapahtuneesta. (Kytölä, 2021, s. 70) Minäkäsityksen häiriöt voivat näkyä lapsessa esimerkiksi alhaisena itsearvostuksena, häpeänä ja syyllisyyden tunteena sekä haasteena ymmärtää erillisyyttä. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015, s. 219)

4 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN ENNALTAEHKÄISY

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen, hänen perustarpeidensa kattavaan elämään. Lapsella on oikeus koskemattomuuteen, kehittymiseen ja huolenpitoon. Lasta on suojeltava väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. (Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus lasten oikeuksien puolesta 60/1991, 19 artikla) Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä on tärkeää määritellä ongelman laajuus, kohderyhmät, strategiat ja vastuulliset viranomaistahot sekä prosessin valvonta ja dokumentointi. Ennaltaehkäisyyn tulisi vähentää lasten kaltoinkohtelun esiintyvyyttä, vähentää lasten joutumista kaltoinkohtelun uhriksi sekä vähentää riskiä ylisukupolvisuuteen. Sillä on myös merkittävä vaikutus yhteiskunnan varojen säästämiseen. Tähän päästään auttamalla yksilöllisesti uhreja heidän tarvitsemillaan apukeinoilla. (Söderholm & Kiviti-Kallio, 2012, s. 19) Jotta lähisuhdeväkivaltaa voidaan ennaltaehkäistä, tulee tiedostaa sille altistavat riskitekijät. (Kytölä, 2021, s. 72) Riskillä tarkoitetaan terminä jonkin asian tai tapahtuman mahdollisuuden kasvamista. Se ei kuitenkaan tarkoita, että automaattisesti riskiolojen vallitessa lapseen kohdistuisi väkivaltaa. (Paasivirta, 2021, s. 34) Seuraavaksi käydään läpi lähisuhdeväkivallalle altistavia riskitekijöitä.

4.1 Lähisuhdeväkivallalle altistavat riskitekijät

Kuten aikaisemmin on mainittu, lähisuhdelähisuhdeväkivalta alkaa usein lieväinä ja pahentuu ajan kuluessa. Yksi suurimmista riskitekijöistä vakavaan väkivaltaan lasta kohtaan on aikaisempi, lievempi väkivalta. (Koivula, ym., 2022, s. 11) Jos lapsi joutuu todistamaan väkivaltaa lähisuhteessa, voi hänelle jäädä käsitys väkivallan normaaliudesta sosiaalisissa suhteissa ja tämän olevan tapaselvittää erimielisyyksiä. (Stiles, 2002) Tällöin voidaan puhua ylisukupolvisuudesta. Ylisukupolvisuudessa omassa lapsuudessaan väkivaltaa kokenut henkilö on myöhemmin elämässään väkivallan kanssa tekemisissä ja väkivaltaisissa lähisuhteissa, sillä tuntee väkivaltaisen ilmapiirin tutuksi ja turvalliseksi. (Kytölä, 2021, s. 66–67) Jos henkilö on kokenut lapsuudessaan väkivaltaa

vanhemmiltaan, on hänellä suurempi taipumus käyttää sitä myös omia lapsiaan kohtaan. (Laajasalo & Peltonen, 2021, s. 22)

Perheen heikko taloudellinen asema, elämänmuutosten tuoma stressi sekä vanhempien välinen väkivalta ovat myös lapseen kohdistuvan lähisuhdeväkivallan isoja riskin lisääjiä. (Laajasalo & Peltonen, 2021, s. 22) Liian vähäinen vanhemmuuden ja voimavarojen tuki lisäävät mahdollisuutta tilanteiden kärjistymiseen sekä vanhemman väsymyksen ja stressin purkautumiseen lasta kohtaan. (Korpilahti, ym., 2019, s. 34) Aikuisella ja lapsella on aina tarveristiriita, sillä aikuisen tarpeet ovat erilaiset verrattuna lapseen, mutta aikuisen tehtävä on asettaa lapsen tarpeet hänen omiensa edelle. Tämä lisää aikuisen stressiä ja onkin todettu, että aikuisen stressitilan noustessa hän kääntyy sen aiheuttajaa vastaan. (Keisala, ym., 2016, s. 12)

Lapsen katsotaan joutuvan helpommin lähisuhdeväkivallan kohteeksi, jos hänellä on jokin fyysinen, henkinen tai kehityksellinen viivästymä tai vamma. Lähisuhdeväkivallan riskin kasvamiseen liittyy myös syy-seuraussuhde, jossa lapsella esiintyy käytösoireilua mitä ilmeisimmin aikuisen käytöksen takia. (Laajasalo & Peltonen, 2021, s. 22) On inhimillistä menettää vanhempana maltti ja tippua aikuisen tasolta tunteiden hallinnassa. Tämän jälkeen on kuitenkin lapselle kerrottava olevansa pahoillaan ja sanoittaa tilanne, miksi aikuinen toimi niin kuin toimi. (Nurmi & Schulman, 2013, s. 36) On vanhempia, jotka eivät tunne riittävästi lapsen normaalia kehitystä ja käyttävät tämän takia tahattomasti haitallisia keinoja kasvatuksessa. (Keisala, ym., 2016, s. 12)

Vanhempien päihteiden käyttö, rikollinen tausta sekä mielenterveysongelmat ovat riski lapsen turvalliselle kasvuympäristölle. (Koivula, ym., 2022, s. 16) Varsinkin päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat voivat aiheuttaa rutiinien puuttumisen, jolloin arjesta tulee ennakoimatonta ja vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi ne voivat näkyä hallitsemattomana impulssien kontrollointina ja tilanteiden kärjistymisinä. Välien selvittelyt niin vanhempien kuin lapsen ja vanhemman välillä voivat olla lapselle uhkaavia. Vanhemman voimavarat saattavat vaihdella ja tämän takia lapsen tarpeita laiminlyödään. (Söderholm & Kivitiie-Kallio, 2012, s. 197–198)

4.2 Tilanteen tunnistaminen ja sen puheeksi ottaminen

On kyse sitten lapsen vanhemmasta tai lapsen kanssa työskentelevästä henkilöstä, on hänen tärkeää tuntea lapsen normaaliin kehitykseen tai hyvinvointaan olemukseen kuuluvat tunnusmerkit. Tällöin on helpompi reagoida tilanteeseen, jos jokin on muuttunut tai lapsessa alkaa näkymään aikaisemmin mainittuja turvattoman kasvu ympäristön aiheuttamia piirteitä. Sen lisäksi on tärkeää huomioida myös vanhemman käytöksessä tapahtuvat muutokset. Vanhemman käytös voi olla hermostunutta, epävarmaa ja vihamielistä, jopa itkuista. Tilanteeseen tulee kiinnittää huomiota myös silloin, jos vanhemman kertomat tarinat eivät ole johdonmukaisia, lapsesta löytyvät jäljet eivät vastaa tarinan kertomaa tai vanhempi on erityisen ylisuojelevainen lasta kohtaan. (Paavilainen & Pösö, 2003, s. 75–79)

Usein perheessä, jossa lähisuhdeväkivaltaa tapahtuu, ei keskustella tilanteita läpi lapsen kanssa. Lapsi ei tämän takia välttämättä ymmärrä, että kotona tapahtuva väkivalta on väärin ja häntä on saatettu kieltää kertomasta ulkopuolisille. (Kytölä, 2021, s. 73) Tämän takia työntekijöiden ja ammattilaisten aktiivisuus havainnoinnissa ja puheeksi otossa on tärkeää. Väkivallasta kysyminen tulisi aina sisältyä tilanteiden kartoittamiseen. (Söderholm & Kiviti-Kallio, 2012, s. 228–229) Tärkein asia, mitä lähisuhdeväkivaltaa kokeneen ja traumalle altistuneen lapsen hyväksi voidaan tehdä, on antaa hänen ilmaista itseään hänelle itselleen sopivalla tavalla sekä antaa puhua asiasta. (Suokas-Cunliffe & Ahlström, 2015 s. 217) Aikuisella ja lapsella on useimmiten erilaiset syyt trauman aiheutumiselle, jonka takia olisi tärkeää, että aikuinen ja lapsi saisivat apua erikseen omilla tahoillaan. (Pettersson, 2021, s. 3–4)

On äärimmäisen tärkeää, että jokainen aikuinen, jolla herää epäily lapsen kohdistuvasta väkivallasta, puuttuu tilanteeseen ilmoittamalla sosiaaliviranomaisille asiasta. Lasten kanssa työskentelevillä on velvollisuus ilmoittaa lastensuojeluun, jos he epäilevät lapsen joutuneen väkivallan uhriksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 5 luku 25 § 1 mom.) Väkivallan epäily ja puheeksi ottaminen voi tuntua monille lapsia hoitavien ammattiryhmillekin haastavalta, sillä sitä pidetään perheen yksityisasioihin puuttumisena. Asiaa ei oteta puheeksi,

sillä merkkejä ei pidetä tarpeeksi selkeinä. (Paavilainen & Pösö, 2003, s. 77) Jos ja kun mahdollinen väkivalta aiotaan ottaa puheeksi, on tilannetta suunniteltaessa varmistettava uhrin ja lasten turvallisuus. Tämä toteutuu parhaiten silloin, kun väkivallan oletetun uhrin kanssa keskustellaan kahden. (Söderholm & Kivitiie-Kallio, 2012, s. 229)

4.3 Turvataidot

Tärkeä osa lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisemistä on lapsille opetettavat turvataidot. Kuka tahansa lapsi voi altistua väkivallalle, eikä aikuinen pysty heitä aina suojelemaan. Tämän takia on tärkeää, että kaikki lapset saisivat opetusta turvataidoista jo ennen ensimmäistä väkivaltatilanteelle altistumista. Turvataitojen tavoitteena on vahvistaa lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta sekä -luottamusta. Turvataitoja opettamalla lapsi oppii tunnistamaan itselleen vaarallisia tilanteita ja saa rohkeutta toimia itseään suojeleen. Turvataitojen tiedottaminen lapselle lisää myös lapsen tietoisuutta hänen itsemääräämiskeudestaan sekä tietoisuutta omasta kehostaan. Turvataitojen avulla lapsi voi myös rohkaistua kertomaan helpommin luottamalleen aikuiselle huolistaan ja peloistaan. (Cacciatore & Kangaskoski, n.d., s. 3, 15)

Turvataitoja opettaessa lapselle ei saisi luoda ajatusta turvattomasta maailmasta, vaan ennemminkin opettaa valtaosan aikuisista olevan turvallisia ja luotettavia, mutta on hyvä tiedostaa myös ne, jotka eivät tahdo kaikille hyvää. Lapselle on hyvä opettaa yksinkertaisia toimintamalleja, jotka ovat helppo muistaa, vaikka tilanne olisikin hämmentävä. Lapsen kanssa voidaan harjoitella ja käydä läpi tilanteita, jotta lapsen itseään suojeleva toiminta ja vaaran tunnistaminen olisivat todennäköisempiä tilanteen sattuessa. (Brusila ym., 2009, s. 126–127, 130–131) Eri väkivallan muodoista riippumatta lapsen on tärkeä tunnistaa pahalta tuntuva kosketus ja osata kieltäytyä siitä, puolustaa itseään sekä tietää, että asiasta kannattaa aina kertoa, vaikka toinen olisi sanonut sen olevan salaisuus. Lapsen on myös tärkeä tietää, ettei syy ole ikinä hänen, vaikka jotain olisi tapahtunut. (Cacciatore & Kangaskoski, n.d., s. 11–16)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän kehittämistyön taustalla voidaan kuvata olleen ilmiö, jossa turvakotiin tulevilla asiakkailla on hyvin rajallinen ymmärrys lähisuhdeväkivallan ja siihen altistumisen vaikutuksista lapseen. Tämä voi johtua vanhemman aidosta tietämättömyydestä tai sitten oma kriisi perheen tilanteesta on aiheuttanut lapsen huomioimattomuuden. Turvakodin työntekijät ovat todistaneet tilanteita, joissa lapsen ymmärrystä väkivallasta yleisesti aliarvioidaan tai lapsi on jätetty kotiin väkivallan tekijän kanssa, kun toinen vanhempi on itse tullut väkivaltaa pakoön turvakotiin. Toiminnan taustalla on tulkittu olevan vanhemman ajatus, että väkivallan ollessa vanhempien välistä, se ei vaikuta lapseen ja lapsi on täten turvassa kotona.

Tämän opinnäytetyön taustalle merkityksellisimmiksi kysymyksiksi muodostuivat seuraavat kysymykset:

1. Miten turvakotiin tulevien vanhempien tietoisuutta lapsen huomioinnista väkivallan keskellä sekä sen vaikutuksista lapseen voidaan lisätä?
2. Miten toimia, jotta lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapseen saadaan minimoitua ja turvallisuutta lisättyä?

Tietoisuutta edellä mainituista kysymyksistä tullaan lisäämään opinnäytetyön tuloksena syntyvän, lapsen etua ja turvallisuutta lähisuhdeväkivallassa käsittelevän oppaan avulla. Oppaaseen on koottu lähisuhdeväkivaltaa kokeneen, sille altistuneen tai sen uhkaa kokeneen lapsen vanhemmalle tärkeimmät asiat, joita tulisi huomioida lapsen kanssa lähisuhdeväkivallan kokemuksien jälkeen.

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on luoda uusi työkalu turvakodin käyttöön, jonka avulla pystytään parantamaan turvakotiin tulleen vanhemman tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta ja sen vaikutuksista lapseen. Tietoa lähisuhdeväkivallan vaikutuksista lapseen on paljon saatavilla, joten opinnäytetyön tarkoituksena ei ole tuottaa uutta tietoa, vaan koota olemassa olevasta tiedosta tiivis tietopaketti turvakotiin tulleille vanhemmille. Tämä opinnäytetyö pyrkii

löytämään ratkaisun lapsen sivuttamiseen lähisuhdeväkivallan keskellä tuottamalla tietoa turvakodissa oleville vanhemmille seuraavista asioista: turvakodin esitteleminen, lähisuhdeväkivallan tunnistaminen, turvasuunnitelman laatiminen, lapselle opetettavat turvataidot, lapsen havainnoiminen sekä väkivallan puheeksi ottaminen.

Tässä kehittämistyössä tavoitteena on lisääntyneen tiedon avulla parantaa vanhemman valmiuksia havaita väkivaltaa, toimia lapsen edun mukaisesti turvakotijakson jälkeen sekä helpottaa asiasta keskustelemista työntekijän näkökulmasta. Parhaimmillaan tavoitteen toteutuessa lasten altistuminen väkivallalle vähenee merkittävästi ja tilanteita pystytään ennaltaehkäisemään lapsilähtöisen toiminnan ansiosta. Lisäksi tavoitteen toteutuessa turvakotiin tullut vanhempi saa uusia näkökulmia ja ymmärrystä lapsen tämänhetkiseen käytökseen sekä osaa ohjata lapsensa hänen tarpeitaan vastaavan avun piiriin. Oppaan avulla pyritään myös tekemään turvakodin työntekijän näkökulmasta suunnitelmallisempaa työskentelyä vanhemman kanssa lapsen roolin ja tarpeiden esille tuomisesta.

6 KEHITTÄMISTYÖ

Organisaatioissa tapahtuu jatkuvasti toiminnan kehittämistä. Kehittämistyön taustalla on aina ilmiö, prosessi tai muu asia, jonka halutaan parantuvan kehittämisen tai muutoksen avulla. (Kananen, 2012, s. 13) Kehittämistyö voidaan erottaa kehittämistutkimuksesta yksinkertaisimmillaan siinä, että organisaation kehittäminen tapahtuu ilman tutkimusta. Tämä kehittämistyö kuuluu laadullisen tutkimuksen laajaan verkostoon ja sen keskeisimpänä tiedonhankintamenetelmänä käytetään teemahaastattelua eli haastattelua, johon on etukäteen suunniteltu käsiteltävät teemat. (Kananen, 2017, s. 50) Seuraava kuvio havainnollistaa tämän kehittämistyön prosessin ja sen etenemisvaiheet. (Kuvio 1)

Kehittämistyön suunnitteluvaihe

- Opinnäytetyön aiheen ideointi, syksy/talvi 2022
- Opinnäytetyön suunnitelma ja sopimuksen teko tilaajan kanssa

Kehittämistyön toteutusvaihe

- Teoriapohjan kokoaminen, jouluku- / tammikuu 2023
- Työpajojen suunnittelu, helmikuu 2023
- Työpajojen järjestäminen, joissa teemahaastattelut, helmikuu 2023
- Teemahaastatteluiden analysointi, maaliskuu 2023
- Oppaan luominen, sen tarkistuttaminen tilaajalla sekä koekäyttö, maaliskuu 2023

Kehittämistyön päättämis- ja arviointivaihe

- Lopputuloksena valmis opas
- Palaute ja arviointi tilaajalta, huhtikuu 2023
- Itsearviointi, huhtikuu 2023

Kuvio 1. Kehittämistyön eteneminen

Kehittämistyön prosessi etenee vaiheittain asettamalla kehittämistyölle ensin tavoite, sitten kehittämistyöhön kuuluvien vaiheiden suunnittelu, suunnitelmien toteutus sekä viimeisenä valmiin työn seuranta ja arviointi. (Kananen, 2017, s. 17) Seuraavassa alaotsikossa esittelen toimeksiantajan ja alaotsikoissa 6.2, 6.3 ja 6.4 käyn läpi kehittämistyön prosessin eri vaiheet.

6.1 Toimeksiantajan esittely

Opinnäytetyöni tilaaja on Turun ensi- ja turvakoti ry:n turvakoti. Turvakoti on asiakkaalle maksuton, ympärivuorokautinen kriisityön yksikkö. Turvakotiin voi tulla lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeva henkilö tai perhe joko oma-aloitteisesti tai viranomaisen ohjaamana. Turvakoti tarjoaa kriisiapua, turvallisen asumisen sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta. Turvakotipalvelu on valtion rahoittamaa toimintaa. (Ewalds, ym., 2019, s. 5–6) Turun turvakodissa työskentelee lähijohtajana sosiaalityöntekijä sekä kahdeksan sosiaali- tai terveysalan korkeakoulututkinnon omaavaa työntekijää. Näiden lisäksi Turun turvakoti hyödyntää myös sijaisia.

Asiakashuoneita Turun turvakodilta löytyy kymmenen kappaletta. Vuonna 2021 asiakkaita Turun turvakodilla noin 250, joka on melkein 100 asiakasta vähemmän verrattuna vuoteen 2020. (Turun ensi- ja turvakoti ry, 2022)

Turvakodin palvelujen tavoitteena on katkaista väkivalta ja auttaa sen uhreja tai sen uhan alla eläneitä turvallisemman elämän rakentamisessa. Turvakodin toimintatavat tiivistetään viiteen heidän oleellisimpaan arvoon; turvallisuus, asiakkaan osallisuus, luotettavuus, kunnioitus sekä toivon luominen. Turvakodissa asiakkaan on mahdollista saada opastusta myös oikeudellisissa asioissa ja asiakastyöskentelyssä keskitytään asiakkaan voimavaroihin sekä selviytymiskeinoihin. Turvakodissa lapset ovat samanarvoisia asiakkaita kuin aikuisetkin, ja työskentely tapahtuu heidän ikätasonsa mukaisesti. Lasten kanssa pyritään heidän ikätasonsa sallimaan työskentelyyn. (Ewalds, ym., 2019, s. 8–11)

6.2 Kehittämistyön suunnitteluvaihe

Kehittämistyön aiheeksi valittiin opinnäytetyön tekijää itseään kiinnostava sekä ajankohtainen aihe. Ammatillinen harjoittelu vuonna 2022 syksyllä Turun turvakodissa herätti kiinnostuksen aiheeseen lähisuhdeväkivallan vaikutuksista lapseen. Ideaa pohdittiin, miten siitä saisi sellaisen, että lasten altistumiselle vaikuttaviin tekijöihin pystyttäisiin vaikuttamaan opinnäytetyön avulla. Tästä päädyin ideaan tehdä turvakodille työkalun tätä ilmiötä auttamaan. Opinnäytetyö päädyttiin näin tekemään toiminnallisena kehittämistyönä. Lähisuhdeväkivallan vaikutuksia lapseen on tutkittu paljon erilaisissa tutkimuksissa, opinnäytetöissä sekä pro gradu- tutkielmissa, mutta vastaavanlaista kehittämistyötä ei ole aikaisemmin Suomen turvakoteihin tehty. Kehittämistyössä sen tullessa päätökseen, tavoitellaan ilmiön hävinneen organisaatiosta. (Kananen, 2012, s.13) Tämä kuitenkin tiedostettiin, ettei ilmiö ole kokonaan poistumassa kehittämistyön aikana, koska kyse on niin laajasta ongelmasta.

Opinnäytetyön aiheen ja toteuttamismallin selvittyä alettiin työstämään opinnäytetyösuunnitelmaa. Opinnäytetyössä ei lähdetty mittaamaan ilmiön laajuutta, vaan sen merkitystä ja laatua, joten sen tiedonhankintamenetelmäksi

suunniteltiin työpajat, joihin kuului teemahaastattelut työryhmälle. Teemahaastatteluiden avulla turvakodin työryhmää pystyttiin osallistamaan ja ne ovatkin paras menetelmä silloin, kun ilmiöstä pyritään hankkimaan ymmärrystä. (Kananen, 2012, s. 60) Opinnäytetyösuunnitelmassa kuvattiin tarkasti, mitä aiheita opas tulisi käsittelemään, mutta tarkkoja haastattelurunkoja ei ollut vielä tehtynä. Opinnäytetyösuunnitelmaa hiottiin moneen otteeseen ja lopuksi se lähetettiin helmikuun alussa eteenpäin.

6.3 Kehittämistyön toteutusvaihe

Kehittämistyö aloitettiin tiedonhankinnalla monipuolisista ja luotettavista lähteistä vuoden 2022 joulukuussa sekä vuoden 2023 tammikuussa. Kirjallisuuden perehtyminen auttaa opinnäytetyön kirjoittajaa ymmärtämään ilmiötä paremmin. (Kananen, 2012, s. 47) Teoriaperusta pyrittiin rajaamaan niin, että sitä pystyttäisiin kokonaisuudessaan hyödyntämään opinnäytetyön tuloksena syntyvässä oppaassa. Teoriaosuuden valmistuttua alettiin suunnittelemaan työpajoja. Teemojen valinta haastatteluun oli tärkeä suunnitella sellaisiksi, että ne kattavat ilmiön mahdollisimman hyvin. (Kananen, 2012, s. 102) Kun työpajat olivat suunniteltu, oltiin tilaajaan yhteydessä ja varattiin työpajoille ajankohdat. Työpajat järjestettiin helmikuussa. Työpajassa käytävät kysymykset ja tehtävät käytiin läpi turvakodin lähijohtajan kanssa ennen työpajan toteutumista. Turvakodin työntekijöiltä oli kysytty halukkuutta osallistua opinnäytetyön tekoon jo ennen opinnäytetyön virallista aloittamista ja tähän oli saatu jokaiselta myöntävä vastaus.

Työpajojen jälkeen äänitetyt teemahaastattelut käytiin läpi ja dokumentoitiin kirjoittaen. Tällöin tulevan oppaan rakenne alkoi hahmottumaan sekä se, miten haastatteluissa saatu aineisto muotoillaan selkeästi. Oppaan työstäminen oli työlästä, ja sen jäsentely ja tärkeiden asioiden summaaminen sekä teorian muuttaminen selkokieliseksi asiakkaita varten oli ajoittain haastavaa. Kun opas oli saatu valmiiksi, lähetettiin se turvakodille tarkistukseen, jotta työntekijöiden mielipiteet saatiin kuuluviin. Tarvittavat korjaukset tehtiin ja korjattu versio lähetettiin uudestaan turvakodille. Tämä versio oli turvakodissa

koekäytössä neljän viikon ajan. Tässä kohtaa opinnäytetyö oli edennyt odotettua nopeammin verrattuna siihen, mitä opinnäytetyösuunnitelmaan oli kuvattu. Työpajat järjestettiin lähellä toisiaan ja opas valmistui odotettua nopeammin.

6.3.1 Menetelmät

Tämä opinnäytetyö toteutettiin laadulliseen tutkimusgenreen kuuluvana kehittämistyönä. Yksinkertaistettuna laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmuotoa käytetään silloin, kun ilmiön syvällisempään näkemykseen pyritään pääsemään ilman tilastollisia tai määrällisiä menetelmiä. (Kananen, 2012, s. 29) Opinnäytetyön ollessa toiminnallinen kehittäminen, tarvittiin siihen jokin toiminnallinen osuus, jolla saatiin yhteistyökumppani osallistettua mukaan tuotokseen. Toiminnalliseksi osuudeksi päädyttiin järjestämään työpajat, joista saatavaa tietoa tulotaisiin hyödyntämään tulevassa oppaassa. Työpajat ovat tehokas tapa kehittää sekä ratkaista haasteita organisaatioissa. Työpajaa suunniteltaessa on tärkeää suunnitella selkeät tavoitteet ja huolehtia sen olevan osa isompaa kokonaisuutta. Työpajoihin on myös tärkeä valita toimivat menetelmät edellä mainittujen saavuttamiseksi. Lisäksi aikataulutus, turvallinen ilmapiiri osallistujien kesken sekä yhteinen ymmärrys tuloksista ja niiden hyödyntämisestä jatkossa tulee olla selkeä. (Lappalainen, n.d.)

Jotta teemahaastattelu voidaan suunnitella, tulee sen järjestäjällä olla jonkin näköinen ennakkokäsitys ilmiöstä, jota käsitellään. (Kananen, 2017, s. 50) Tämä toteutui reilun kahden kuukauden harjoittelun sekä turvakodilla työskentelyn avulla, kun lapsiperheiden erilaisia tilanteita tuli vastaan päivittäin. Työpajoissa olleet teemahaastattelut pidettiin keskusteluluontoisina hetkinä, jolloin ilmapiiri pystyttiin pitämään rennompana ja ajatuksia oli helpompi tuoda esille. Työpajoihin sisältyi myös konkreettinen tehtävä, jossa työntekijät pohtivat yhteistyöllä turvasuunnitelmaa post it- lappuja käyttäen. Työpajojen rakenne oli suunniteltu molemmille kerroille tarkasti ennen niiden toteuttamista. Työpajat nauhoitettiin työpajoihin osallistuvien luvalla. Työpajat järjestettiin työpäivän aikana ja niihin osallistui 4–5 työntekijää.

6.3.2 Aineistot

Työpajoissa aineistonkeruu toteutui laadullisten teemahaastatteluiden omainsina ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastattelu yksinkertaisuudessaan tarkoittaa haastattelutilannetta ryhmälle, eli haastateltaviksi on kutsuttu useampi henkilö. Ryhmähaastattelussa on osallisena aina yksi henkilö, puheenjohtaja, jonka tulee olla organisaation ulkopuolelta. (Vilkkä, 2015, s. 125) Tässä tapauksessa puheenjohtajana toimin minä, opinnäytetyön tekijä. Ryhmähaastattelun vetäjän tehtäviin kuuluu kaikkien osallistujien mielipiteiden ja ajatusten tasa-arvoinen kuuleminen ja huomioiminen. (Kananen, 2012, s. 100–102) Tämä oli huomioitu siinä, miten asettauduttiin istumaan haastattelun alussa. Tunnelma pyrittiin pitämään rentona, ja istuin haastattelun vetäjänä myös osana rinkiä.

Teemahaastattelussa on tärkeää huomioida haastateltavien valinnassa se, että kehitettävän ilmiön tulee koskettaa jollain tapaa haastateltavia. (Kananen, 2012, s. 100) Opinnäytetyössäni haastateltavat olivat Turun turvakodin työntekijät, jotka työskentelevät aiheen ympärillä päivittäin. Lisäksi teemahaastatteluista suunniteltaessa on tärkeää huomioida, ettei heti alussa mennä liian yksityiskohtaisiin aiheisiin, jotta tärkeitä asioita ei jää keskustelun ulkopuolelle. (Kananen, 2012, s. 102–103) Tämä huomioitiin suunniteltaessa haastattelurunkoja, joihin sisällytettiin alkuun taustakysymyksiä haastateltavien omista kokemuksista lasten kanssa työskentelystä. Teemahaastattelussa on tärkeää muistaa vuorovaikutus haastateltavien kanssa sekä valmiiksi suunniteltujen kysymysten lisäksi olla joustava keskustelun lähtiessä kysymysten ulkopuolelle. (Kananen, 2012, s. 102–103) Työpajat olivat tarkasti aikataulutettu ja suunniteltu, sekä niihin oli varattu hyvin aikaa, jotta kysymysten ympärille mahtui hyvin keskustelua.

Työpajoissa käytetyt haastattelurungot löytyvät lopusta liitteinä. (liitteet 2 ja 3) Haastattelurungot ovat liitetty sellaisena, miten ne loppujen lopuksi toteutuivat työpajoissa. Ensimmäisen työpajan liitteessä näkyy myös pohjustus, opinnäytetyön tarkoituksesta sekä tavoitteista, joka muistutettiin haastateltavien mieleen ennen työpajan aloittamista. (liite 2)

6.3.3 Aineiston analyysi

Haastatteluun osallistuvien pieni määrä ei vaikuta aina saadun aineiston määrään, vaan ennemminkin se, miten syvälliseksi dialogissa aiheista on päästy. Suuri haastateltavien määrä voi myös aiheuttaa turhaa samojen asioiden toistamista. (Kananen, 2012, s. 101) Tässä opinnäytetyössä pienestä osallistujamäärästä huolimatta kahdesta ryhmähaastattelusta saatiin reilusti aineistoa hyvien pohdintojen ansiosta. Kun teemahaastattelut olivat tehty, valittiin sisällön analysoimiseen laadullisen aineiston analyysimenetelmistä teemoittelu. Aiheet pysyivät samoina, jotka haastattelurunkoon oli suunniteltu, joten teemoittelu oli selkeää analysoinnissa. Ryhmähaastattelut olivat nauhoitettu ja analysointivaiheessa ne dokumentoitiin kirjoittamalla, jokaisen haastateltavan vastaukset kyseisen teeman alle. Tämän jälkeen lähdettiin poimimaan aineistosta oppaassa hyödynnettävät asiat. Haastatteluissa käydyt keskustelut pysyivät hyvin käsiteltävissä aiheissa, joten oleelliset asiat oli helppo poimia aineistoista. Aineistoa ei purettu litteroimalla, sillä sitä ei koettu tarpeelliseksi tuotoksen kannalta, mutta aineistoon tutustuttiin hyvin ennen kuin sitä lähdettiin analysoimaan.

Ryhmähaastattelu voidaan kuvata olevan erinomainen tapa säästää aikaa sekä saada tietoa tiivistettyä. (Kananen, 2012, s. 100) Tässä kehittämistyössä tämä oli toimiva menetelmä haastatteluiden aiheiden ollessa melko laajoja ja näin samoja asioita ei toistettu moneen otteeseen. Ryhmähaastatteluiden teemat olivat ensimmäisen työpajan ryhmähaastattelussa taustakysymykset sekä lähisuhdeväkivallan tunnistaminen. Ennen virallisen haastattelun alkua haastateltavat johdateltiin taustakysymyksien avulla pohtimaan omia kokemuksiaan lasten kanssa työskentelystä turvakodilla. Nämä kysymykset löytyvät toisesta liitteestä. (liite 2) Taustakysymyksien vastauksia ei avata analyysissä, sillä ne eivät ole merkittäviä opinnäytetyön tuotoksen kannalta. Toisessa työpajassa ryhmähaastattelun aiheet olivat aikajana, turvataidot, lapsen havainnointi sekä turvakoti. Analysoin seuraavaksi oppaassa hyödynnettyjä vastauksia teema kerrallaan. Molempien työpajojen haastattelurungot löytyvät kokonaisuudessaan liitteistä. (liitteet 2 ja 3)

Teema 1. Väkivallan tunnistaminen

Ensimmäisenä käsiteltiin henkistä väkivaltaa. Yksi haastateltavista nosti esiin henkisen väkivallan liittyvän lähes jokaisen väkivallan muotoon ja se on usein ensimmäinen väkivallan muoto, jota kotona esiintyy. Tästä päästiin varovaisuuteen, mitä uskaltaa sanoa, tiedostaen sen, että jos sanoo jotain väärin, voi tämä johtaa myös fyysiseen väkivaltaan. Puhumisen rajoittaminen saa uhrin tuntemaan, ettei hän ole hyväksytty sellaisena kuin on, eikä omia tunteitaan saa näyttää. Toinen haastateltava toi esiin syyllisyyden ja häpeän tunteen, jolloin uhri alkaa helposti syyttämään itseään väkivallasta. Näihin väkivallan muotoihin todettiin olevan tavanomaista, että uhri laskelmoi ja ennakoi tilanteita, mitä hän sanoo ja missä. Hän saattaa ajoittaa tilanteen esimerkiksi tarkoituksella julkiselle paikalle tai kotiin. Kotona hän saattaa ennakoida viemällä lapsen toiseen huoneeseen.

Seuraavaksi otettiin mukaan myös fyysiseen väkivaltaan liittyviä merkkejä, jotka toteutuvat monet myös henkisessä väkivallassa. Niihin liittyen nostettiin yhteydenpidon vähentäminen ystäviin ja perheeseen, sillä se aiheuttaa pelkoa toisen suuttumisesta. Tämän kaltainen pelko liittyy moneen tilanteeseen, kun uhri alkaa jättämään asioita tekemättä. Sellaisiakin, jotka ovat hänelle olleet tärkeitä. Uhrin pelko siitä, että toinen suuttuu puhelimeen tulevista viesteistä, ovat myös selkeitä merkkejä henkisen ja fyysisen väkivallan uhasta. Yksi haastateltavista nosti esiin uhrin käyttäytymisessä jatkuvan vierailun ystävien tai perheen luona, kunhan ei tarvitsisi olla kotona. Uhri alkaa myös ottamaan vastuuta enemmän lapsista ja tällä tavoin pyrkii välttämään väkivallan tekijän hermojen menetystä, jolle lapset saattavat herkistää. Lapsilta salataan vanhemman pelko ajatellen, että tällä suojellaan lasta. Haastateltava totesi asian peittelyn lapsilta olevan myös tapa vanhemmalle kieltää väkivallan uhan itseltään. Usein vanhempi uskottelee itselleen, etteivät lapset ole kokeneet väkivaltaa tai altistuneet sille.

Yksi haastateltavista toi fyysiseen väkivaltaan liittyen tekijän jatkuvan ymmärtämisen. Taustalla voi olla esimerkiksi tekijän vaikeat kotiolot lapsuudessa,

tämän sairastama masennus tai tekijän muuten stressaava elämän tilanne. Haastateltavat keskustelivat seuraavaksi siitä, miten jatkuva stressitila, muista ihmisistä eristäytyminen, väkivaltaan mukautuminen sekä omien tunteiden mittaointi voivat aiheuttaa masennuksen piirteitä uhrissa. Varsinkin silloin, kun lähisuhdeväkivalta on pitkittynyt ja kroonistunut, uhrin voi olla vaikea ymmärtää, mistä masentunut olo ja itsetuhoiset ajatukset johtuvat.

Seksuaaliväkivallan haastateltavat kokivat olevan vaikea tunnistaa, sillä monet liittävät seksuaalisen väkivallan raiskaukseen ja täten riuhtomiseen, vastusteluun ja pakottamiseen. Seksuaalisen väkivallan kokeminen todettiin aiheuttavan uhrissa varsinkin ensimmäisillä kerroilla häpeää ja syyllisyyttä sekä hämmennystä ja pettymystä. Uhri voi myös selitellä itselleen tilannetta, ettei sanonut tarpeeksi selvästi omaa kantaansa ja antoi tilanteen tapahtua, mutta toisaalta pohtii, miksi ei pystynyt tekemään asioita toisin. Haastattelussa keskusteltiin seksuaaliväkivallan tilanteesta, jolloin uhri on väsytetty tilanteeseen, tekijä on painostanut häntä seksiin ja lopuksi uhri on luovuttanut, jotta paine loppuisi. Tilanne tunnistetaan uhrin puolelta niin, että hän antoi, jotta kinuaminen loppuisi. Alitajunnassa hänellä voi olla myös toivo siitä, että joku muu väkivallan muoto loppuu seksin harrastamisen myötä.

Haastateltavat totesivat seksuaaliväkivaltaa kohdanneiden henkilöiden kohdalla olevan yleistä, että asiasta keskustelua vältellään ja sen ajatellaan olevan parisuhteen yksityinen asia. Haastateltavat kertoivat, etteivät asiakkaat yleensä omatoimisesti puhu seksuaalisesta väkivallasta, eivätkä välttämättä silloinkaan, kun asiasta kysytään tällä termillä. Kun kysymys muotoillaan toisin, esimerkiksi 'Onko makuuhuoneessa tapahtunut sellaisia asioita, joista et ole pitänyt?', voi asiakas kertoa selviä seksuaaliväkivallan piirteitä. Tähän lisättiin vielä, että uhrille on vaikea käsitellä asiaa, että läheinen on käyttänyt seksuaaliväkivaltaa tai tehnyt väkisin jotain.

Taloudelliseen väkivaltaan siirryttäessä haastateltavat keskustelivat tämän olevan yleisempää maahanmuuttajilla sekä kulttuureissa, joissa naisen asema on heikompi kuin miehen. Kulttuuria katsomatta voidaan puhua heikommassa asemassa olevasta henkilöstä, joka ei tiedä oikeuksiaan rahan käytössä. Hän

ei esimerkiksi ymmärrä tilanteen menevän väärin, jos kaikki Kelan etuudet menevät toisen käyttöön. Haastateltavilla on ollut myös asiakkaita, jotka ovat aikaisemmin menettäneet luottotietonsa ja nyt luottavat rahansa toisen vastuulle. Rahojen ajatellaan menevän yhteiseen hyvään, vaikka ne menisivätkin todellisuudessa esimerkiksi päihteiden käyttöön. Haastattelussa todettiin taloudellisen väkivallan olevan vaikea tunnistaa, sillä parisuhteissa on paljon erilaista rahakäyttäytymistä. Jos taloudellista väkivaltaa kuitenkin tapahtuu, uhri voi olla esimerkiksi pakotettu maksamaan enemmän kuluja ja tekijä perustelee tätä toisen palkan suuruudella. Toisin toimiessaan uhri saadaan tuntemaan olonsa syylliseksi ja ahneeksi. Tähän lisättiin vielä tilanteet, joissa uhri kokee olevansa kiitollisuuden velassa ja väkivallan tekijä lisää hänen tunnettaan siitä.

Haastateltavat keskustelivat taloudellisen väkivallan muista muodoista, kuten kouluttautumisen hankaloittamisesta tai töihin pääsyn estämisestä, esimerkiksi ottamalla uhrilta hänen autonsa pois käytöstä ilman perusteltua syytä. Uhri tuntee tästä häpeää sekä joutuu olemaan jatkuvasti varuillaan. Hänelle aiheutuu lisää stressiä siitä, että muut huomaavat tämän ja haluaa peitellä tilannetta. Useasti uhri väsyä tilanteeseen ja lopettaa opiskelunsa tai vaihtaa työpaikkaa, jotta tilanne rauhoittuisi.

Seuraavaksi siirryttiin uskonnolliseen väkivaltaan. Uskonnollisen väkivallan uhrin tuntemuksia koettiin haastattelussa vaikeammaksi selittää. Jos ihminen elää tietyn uskonnon ja tämän periaatteiden mukaan, hän uskoo sen, mitä häntä ylempi henkilö sanoo. Näissä tapauksissa henkilön oma ajatus väkivallasta voi vinoutua ja siitä tulee hyväksyttävää. Uskonnolliseen väkivaltaan liitetään paljon perheen ja yhteisön painetta sekä pelkoa eristämisestä, syrjäyttämisestä ja yksinäisyydestä. Yksinäisyys ja salailu ovat yleistä, sillä uhri pelkää, ettei saisi tukea tilanteeseensa, kun muut eivät ymmärtäisi hänen kokemuksiaan. Pelko hylätyksi tulemisesta on heillä paljon läsnä.

Vainoamiselle haastateltavien oli selvästi helppo pohtia uhrin tuntemuksia ja toimintoja. Näitä olivat keholliset tunteet, kuten sydämen tykytykset, yli- ja alivireisyys sekä jatkuva vainoharhaisuus tekijän läsnäolosta, vaikka näin ei olisikaan. Uhrin tekee jatkuvasti mieli katsoa olan yli ja varmistaa, ettei häntä

seurata. Kuten muissakin väkivallan muodossa on yleistä, uhri alkaa epäilemään itseään. Tekijä saattaa vahvistaa uhrin ajatusta vainoharhaisuudesta sekä kertoa toisen version tilanteesta. Tällä tavoin uhrille saadaan syyllinen olo. Vainoamisen uhriksi joutuminen aiheuttaa eritaytymistä muusta elämästä, kun pelko ulkona liikkumiselle nousee liian korkeaksi. Haastattelussa keskusteltiin tilanteen vakavuudesta ja siitä, miten vaikeaa loppujen lopuksi tällaista uhria on auttaa. Turvakodilla työntekijät luovat uskoa heihin, että tilanne saataisiin vielä loppumaan, vaikka siitä ei olisi takuita. Lähestymiskielto on loppujen lopuksi vakavissa tilanteissa kovin heikko apu.

Eri väkivallan muotoja tarkastelemalla voidaan todeta, että jokaisessa väkivallan muodon kokemisessa todettiin pelon, syyllisyyden ja häpeän olevan uhrin yleisimmin tuntemia tunteita. Mitä uhri erityisesti sitten pelkää tai häpeää, riippuu väkivallan muodosta.

Teema 2. Aikajana

Akuuttia tilannetta kuvitellessa haastateltavat kokivat tärkeimmäksi paikalta pois hakeutumisen lapsen kanssa mahdollisimman pian. Se voi olla esimerkiksi naapuriin tai turvakotiin, kunhan väkivaltaisesta tilanteesta lähdetään pois. Kun tilanne on akuutti, on tärkeää hälyttää apua eli soittaa hätäkeskukseen. Haastattelussa puhuttiin 112-sovelluksesta, joka on kehitetty toimimaan älypuhelimien oman GPS- satelliittipaikannustoiminnon avulla, eli soittamalla sovelluksen kautta hätäkeskukseen, puhelimen sijaintitiedot näkyvät hätäkeskukselle 60 minuutin ajan. Tämä vauhdittaa avun saamista, kun paikalle lähetetään apua lähimmästä yksiköstä. Lapsen kehitystason huomioiden myös lapselle olisi hyvä opettaa sovelluksen käyttö. Avun hälyttämisellä voidaan tarkoittaa myös merkkisoittoa tutulle, jolle väkivallasta on kerrottu tai henkilölle, joka tietää perheen olinpaikan ja on kykeneväinen soittamaan heille apua. Akuutissa tilanteessa voi lasta suojella viemällä hänet esimerkiksi toiseen huoneeseen tai aikaisemmin sovittuun piilo- tai pakopaikkaan. Lapsen on hyvä tietää, mihin hän voi lähteä ja miten, jos kotona ei ole turvallista.

Haastateltavat totesivat myös pitkittyneessä väkivallan tilanteessa tärkeintä olevan paikalta poistumisen heti kun mahdollista. Koska tilanne on pitkittynyt, on vanhemman tärkeä ennakoida tilannetta ja tunnistaa lähestyvän väkivallan merkit tarpeeksi ajoissa. Tällaisessa tilanteessa kannattaa hyödyntää itselleen rutiininomaisia kotoa poistumisen syitä, kuten koiran ulkoilutusta tai kauppaan lähtöä. Kun väkivaltaa on tapahtunut pitkään, vanhemman on hyvä sopia lapsen kanssa koodisana, jota he voivat käyttää keskenään. Tällä vanhempi voi esimerkiksi osoittaa lapselle, milloin hänen kannattaa lähteä ystävälle tai naapuriin. Koodisanan lisäksi vanhemman olisi hyvä pakata valmiiksi turvalaukku, jossa on molempien tarvittavat lääkkeet, vaatteet ja tärkeimmät paperit. Haastateltavat ohjeistivat, että avuntarpeestaan ollessaan epävarma, voi olla yhteydessä seuraaviin tahoihin: Nollalinja, Turvakoti, Apua väkivaltaan- chat aikuiselle ja lapselle, Kriisipuhelin, Sosiaalipäivystys, koulun palvelut sekä perheen oma sosiaalityöntekijä, jos heillä sellainen on valmiiksi.

Seuraavaksi haastateltavat siirtyivät tilanteeseen, kun kotoa on päästy pois lapsen kanssa. Tästä eteenpäin toimet alkavat muistuttamaan toisiaan, oli lähtötilanne akuutti tai pitkittynyt. Kotoa lähdön jälkeen seuraavan olinpaikan on oltava turvallinen lapselle. Tämä voi olla esimerkiksi turvakoti, ystävän koti tai perheen luona. Kun kotoa on lähdetty, on tärkeää kertoa lapselle, miksi kotoa lähdettiin ja missä he ovat tällä hetkellä. Haastateltavat korostivat, että tilanteesta tulee olla lapselle avoin ja rehellinen, huomioiden lapsen ikätaaso. Asiat tulee selittää niin, että lapsi ymmärtää. Tärkeintä lapselle on tietää, että on nyt turvassa.

Haastateltavat keskustelivat tavoista, joilla lapsen turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä. Näitä ovat arkirytmien ylläpitäminen olin paikasta riippumatta, kuten lapsen kanssa ulkoilu, ruokailu- ja unirytmien säilyttäminen, päivittäinen leikkiminen, aikuisen läsnäolo sekä mahdollisuuksien salliessa koulussa ja päiväkodissa normaalisti käynti. Lasta on tärkeä kuunnella ja hänen tulee saada kertoa ajatuksistaan ja näyttää tunteensa. Olemalla läsnä ja tukemalla lasta lisätään lapsen turvallisuuden tunnetta. Yksi haastateltavista lisäsi vielä, ettei lapsen pidä joutua tukemaan ja kannattelemaan aikuista, eikä esimerkiksi toimimaan tulkkina viranomaisen ja vanhemman välillä. Lapsen tulee saada olla

lapsi ja hän tarvitsee aikaa sopeutuakseen tilanteeseen. Ajan kuluessa aikuis-ten pitää kiinnittää huomiota ja pohtia, mitä vaikutuksia väkivallalla on ollut lapseen. (kuva 1)

Seuraavana aiheena haastateltavat ottivat keskusteluun väkivallan tekijän tapaamisen. Haastateltavat korostivat, että lapsen mielipide on tärkeä selvittää, eikä se saa jäädä vanhemman mielipiteen varjoon. Jos lapsi haluaa nähdä väkivallan tekijää, tulisi se hänelle mahdollistaa. Tällöin on aikuisen vastuulla, että tapaaminen tapahtuu turvallisesti. Haastateltavat kertoivat riskikartoituksen olevan tällöin ajankohtainen ja turvakotiin tulleen vanhemman ja sosiaalityöntekijän on tehtävä arvio siitä, onko lapsen turvallista tavata kotiin jäänyttä väkivallan tekijää. Tällä tavoin pystytään pohtimaan sekä ennakoimaan mahdollisia vaaratilanteita, lapsen manipulointia sekä ehkäisemään lapsikaappaukset.

Haastateltavien mielestä turvallisoin tapa tapaamisille olisi ottaa ulkopuolinen taho mukaan varmistamaan lapsen turvallisuus, esimerkiksi valvottujen ja tuettujen tapaamisten avulla. Haastattelussa korostettiin, ettei lasta tulisi jättää yksin väkivallan tekijän kanssa, jos on edes pieni epäily, onko lapsi turvassa tai pystyykö hän huolehtia lapsesta. On otettava huomioon, tarvitseeko toisen aikuisen olla paikalla ja onko tapaamisten tapahduttava julkisella paikalla. Jos väkivallan tekijä on lapsen huoltaja, eikä lapsen tapaamisista päästä yhteisymmärrykseen, voidaan asia hoitaa perheoikeudellisten palveluiden kautta eli lastenvalvojalla tai asianajajaa hyödyntäen.

Vaikka väkivaltatilanne olisi ohi ja lapsen elämä jatkuu turvallisemmassa ympäristössä, on tärkeää huomioida lapsen avun tarve jatkossa. Turvakodilla vanhemmalla ja lapsella on yhteiset omaohjaajat, jotka työskentelevät heidän kanssaan, mutta tuen tulisi tarvittaessa jatkua myös turvakotijakson jälkeen. Palvelutarpeen arviointi on tällöin ajankohtainen ja lapselle on jatkoa varten tarjottava hänen ikätasolleen sopivaa keskustelutukea. Lapsen tulee saada tuntea olonsa kuulluksi, sekä tietää, ettei hän ole ainut, joka on kohdannut lähisuhdeväkivaltaa. Kaikki tämän teeman alla koottu tieto näkyy visuaalisesti kuvasta 1.

Miten tunnistat uhkaavan väkivallan merkit?

Haastateltava suositteli Turva10 olevan hyvä menetelmä käydä vanhemman ja lapsen kanssa yhdessä läpi. Tällöin voidaan sopia vanhemman ja lapsen välille esimerkiksi koodisana, jonka vanhemman sanoessa lapsi tietää toimia sovitulla tavalla.

Seuraava haastateltavan esiin nostama turvataito oli jo aikaisemmin mainittu 112-sovellus. Sovelluksen käytön tai numeroon 112 soittamisen harjoittelemisen ovat tärkeitä turvataitoja. Hätäkeskuksen numeron lisäksi lapsen kanssa on tärkeää kerrata ihmiset, joille hän voi soittaa kokiessaan väkivallan uhkaa. Lapsen toimijuutta on tärkeää vahvistaa, jotta hänen itsevarmuutensa suojelakseen itseään kasvaa. Lapsen turvataidoista keskustellessa huomiota kiinnitettiin lapsen kehitystasoon, jolla on paljon merkitystä lapsen kanssa turvataidoista keskustellessa. Lapsen olisi hyvä tunnistaa merkkejä lähestyvistä väkivallan vaarasta, hermostuneesta ilmapiiristä ja tiedostaa, milloin kannattaa mennä omaan huoneeseen.

Haastattelussa annettiin esimerkki, jossa lapsi joutuu olemaan yksin väkivallan tekijän kanssa perheen yhteisessä kodissa. Tällöin lapsi voi viestittää koodisanan turvalliselle vanhemmalle merkiksi, että tilanne kotona alkaa pahenemaan. Jos taas vanhemmat ovat eronneet, mutta asuvat samassa kaupungissa, lapselle voi opettaa itsenäisesti bussilla kulkemisen, jotta lapsi voi tarvittaessa vaihtaa paikkaa. Vanhemman on hyvä varmistaa lapselta aina, että tämän puhelimessa on akkua ja latausjohto on mukana. Haastateltava kertoi heidän tekevän aikuisille asiakkailleen aina ennen asiakkuuden päättämistä kirjallisen turvasuunnitelman, johon tämänkaltaisia asioita on laitettu ylös. Lapselle kirjalliset ohjeet olisivat myös hyvä vaihtoehto.

Yksi haastateltavista tuotti keskustelun tärkeyttä lapsen kanssa siitä, millaisia tilanteita lapsi on nähnyt ja mitkä asiat ovat auttaneet häntä selviytymään siitä. Näistä selviytymiskeinoista voidaan rakentaa lapselle toimintamalleja, joita hän pystyy hyödyntämään niissä tilanteissa, joissa aikuista ole auttamassa. Haastattelussa selvästi esille nousi etukäteen asioiden miettiminen ja harjoittelu, joilla voidaan parantaa lapsen pärjäävyyttä. Tässä nousee esiin se, että

monet turvataidot ovat mahdollista opettaa vain vanhemmille lapsille. Akutista tilanteesta keskustellessa puhuttiin vielä siitä, jos lapsi on sivusta seuraajana väkivaltatilanteessa. Tällaisia tilanteita varten lapselle on tärkeää opettaa avun soitto ja tilanteesta pois pysyminen. Lapsen tehtävä ei ole mennä vanhempien riidan väliin. Jatkuvan väkivallan kohdalla lapselle on mahdollista, että väkivallan määrittely vinoutuu ja toleranssi kasvaa. Siksi aikuisen tehtävä on kertoa lapselle, ettei pidä odottaa, että toinen lyö tai huutaa, vaan apua tulee soittaa jo uhan vallitessa.

Teema 4. Lapsen havainnointi

Ensimmäisenä lapsen havainnoinnissa keskityttiin siihen, miten lapsessa voi huomata väkivallalle altistumisen vaikutuksia. Aihe herätti paljon keskustelua ja huolta nostattavia merkkejä oli paljon. Ensimmäisenä puhuttiin helposti huomattavista merkeistä, joita olivat fyysiset merkit, eli mustelmat, ruhjeet tai jopa murtumat. Varsinkin, jos lapsen kertomus jäljen alkuperästä ei tunnu vanhemmasta uskottavalta, tulee asiaa selvittää enemmän. Jotta taas fyysisesti näkymättömät merkit pystyttäisiin tunnistamaan, haastateltavat korostivat lapsen tuntemisen merkitystä. Lähtökohtana on, että vanhempi tuntee oman lapsensa ja pystyy huomaamaan eroa lapsen käytöksessä. Haastattelussa tuotiin esille myös toinen puoli, jos vanhempi on itse omassa kriisissä, on hänen vaikeampi tällöin tunnistaa lapsessa poikkeavia piirteitä. Samalla nostettiin esille myös perhekulttuurien erot, jotka voivat näkyä joissain perheissä avoimena keskusteluna ilman häpeilyä, ja toisessa perheessä lapsen vetäytymisenä.

Haastattelussa avattiin ajatuksia toisen vanhemman tai perheen jäsenen välttelmisestä ja pelkäämisestä. Lapsi saattaa vältellä pelkoa aiheuttavan perheenjäsenen kanssa kahdestaan oloa ja käyttäytyä muutenkin varovasti tämän seurassa. Tärkeänä merkinä haastateltava korosti myös lapsen taantumista omalta ikätasoltaan. Taantumisesta annettiin esimerkiksi lapsen kyvyttömyys kaataa lasiin maitoa tai syödä itsenäisesti, vaikka tämä olisi ollut jo normaali taito lapsella. Taantuminen voi näkyä myös esimerkiksi lapsella, joka on ollut kuiva, mutta yhtäkkiä yökastelut alkavatkin uudestaan tai jopa päiväs-aikaan. Yhdellä haastateltavista oli antaa esimerkki lapsesta, joka oli

päiväkodin pihalla jähmettynyt ja kastellut housunsa aina, kun isä oli tullut hakemaan lasta. Aikaisemmin mainittu yökastelu johti ryhmähaastattelun keskustelua yleisesti lapsen ilta- ja yökäyttäytymiseen. Lapsen voi olla vaikea rentoutua illalla ja rauhoittua nukkumaan sekä yksin jääminen aiheuttaa lapsessa hädän ja pelon tunteita. Näiden lisäksi lapsen jatkuvat painajaiset voivat olla selvä merkki turvattomuuden tunteesta.

Yksi haastateltavista nosti keskusteluun merkkejä lapsen käytöksessä, kuten selittämättömät vatsakivut, lapsen yli- ja alivirittyneisyys, ärtyneisyys ja keskittymishäiriöt. Yksi haastateltavista kertoi esimerkin, kun turvakodilla ollessaan lapsi oli alkanut pärjäämään koulussa paremmin. Tällöin voitiin tulkita kotona tapahtuvan väkivallan vaikuttaneen lapsen keskittymiskykyyn ja koulumenestykseen. Nopeat mielialanvaihtelut, aggression lisääntyminen ja kommunikation hankaloituminen vanhemman ja lapsen välillä tulisivat olla myös huolta nostattavia asioita. Kommunikoinnilla tarkoitettiin tässä asiayhteydessä lapsen jatkuvaa varmistelua vanhemmalta siitä, mitä tapahtuu, mihin seuraavaksi mennään tai varmistelua, ettei vanhempi ole lähdössä pois. Näiden lisäksi lapsi tarvitsee jatkuvasti vanhemman sylin tunteakseen olonsa turvallisiksi. Haastateltava tarkensi tämän näyttävän lapsen tarvetta hallita ja ennakoida tilanteita. Haastateltavat korostivat jokaisen lapsen yksilöllisyyttä, eikä täten jokaista edellä mainittua merkkiä voida yleistää, mutta ne ovat hyvä tiedostaa.

Seuraavaksi haastateltavat pääsivät pohtimaan, miten väkivallan voi ottaa lapsen kanssa puheeksi. Ensimmäisenä haastattelussa nousi esiin johdattelevien kysymysten välttäminen, sillä lasta voi olla helppo saada myöntämään asioita, joita ei todellisuudessa ole tapahtunut. Lapselle olisi tärkeä tuoda esiin, ettei ole asioita, joista ei voisi puhua. Yksi haastateltavista korosti, että lapselle on tärkeää korostaa jutteluhetken olevan luottamuksellinen. Jos vanhempi ei osaa auttaa asiassa, hän etsii apua. Haastateltava kuvasi tämän lapsen psyykkisen turvallisuuden luomisena. Toinen haastateltavista totesi lapsen tuntemisen tässäkin kohtaa tärkeäksi. Vanhemman tulee olla herkkä lapsen muutoksille sekä niille pienille viesteille, joita lapsi antaa, vaikka ei niitä osaisi sanoittaa.

Kun oli keskusteltu väkivallan puheeksi otosta, oli seuraava askel pohtia miten toimia, jos lapsi kertoo väkivallasta. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että lapselle saadaan keskustelun aikana turvallinen olo ja tieto siitä, että apua on saatavilla. Tässä kohtaa vanhemman on hyvä korostaa hänen tarvettaan ottaa myös viranomaisia mukaan selvittämään asiaa. Haastateltavat korostivat vanhemman tapaa tarkentaa asioita ja tässäkin kohtaa on tärkeää, ettei johdattelevia kysymyksiä kysytä. Jos lapselta kysytään, onko häntä lyöty tai mihin häntä on lyöty, on kyse liian johdattelevasta kysymyksestä. Lyömisestä voi tulla lapselle totuus, vaikka sitä ei olisi oikeasti tapahtunutkaan. Haastattelussa korostettiin vanhemman rauhallisuutta ja neutraalia käytöstä. Lapsen kanssa keskustelun jälkeen asiat on hyvä kirjata tarkasti ylös ja kiittää lasta, että hän rohkeni kertoa asiasta.

Tämän jälkeen haastattelu johdateltiin auttaviin tahoihin. Haastateltavat toteivat ensimmäisen auttavan tahon olevan poliisi ja/tai sosiaalipäivystys. Lapsi tulisi saada lastensuojelun piiriin ja lapseen kohdistuneesta väkivallasta tehdä rikosilmoitus. Kysymys herätti haastateltavissa monenlaisia mielipiteitä, sillä oikean järjestyksen nimeäminen on tilannekohtaista. Rikosilmoitus olisi tärkeää saada tehtyä mahdollisimman nopeasti, mutta toisaalta poliisi ei ota kantaa, jos näkyviä jälkiä ei ole ja tilanne on sana sanaa vastaan. Haastateltavilla on käsitys, että esimerkiksi henkistä väkivaltaa poliisi ei lähde laisinkaan tutkimaan. Yksi haastateltavista korosti, että on tärkeää huomioida lapsen turvallisuus asian tullessa ilmi. Väkivallan tekijä voi provosoitua asiasta, jonka takia lasta saa antaa yksin hänen seuraan.

Seuraavaksi keskityttiin asioihin, joita tulisi välttää lapsen kanssa keskustellessa väkivallasta. Taas kerran haastattelussa nostettiin esiin johdattelevien kysymyksien välttäminen. Lasta olisi parempi kannustaa vain kertomaan omin sanoin. Haastattelussa nousi ymmärrys vaikeisiin tunteisiin, joita vanhempi voi tuntea siinä hetkessä, kun lapsi väkivallasta kertoo. Tunteet tulisi kuitenkin peittää lapsen kanssa keskustellessa, sillä järkytyksen ja vihan tunteet voivat saada lapsen hiljenemään. Haastateltavat keskustelivat siitä, ettei lapselle saisi tulla sellainen olo, että hän joutuu kannattelemaan vanhempaansa ja pehmittelemään tapahtuneita asioita, jotta vanhempi kestäisi paremmin.

Lapsen ei pitäisi joutua välikäteen vanhempien selvittelyssä. Kysyttäessä haastateltavat neuvoisivat tällaisessa tilanteessa vanhempaa pysymään asiassa, eikä asettaa lasta sellaiseen tilanteeseen, jossa tämän tulisi valita vanhempien väliltä.

Lisäksi vältettäväksi asioiksi todettiin lapsen kertoman vähättely, kieltäminen ja hyssyttely. Lapsen kertomaa ei saa vähätellä tai väkivallan käyttöä perustella lapsen huonolla käytöksellä ja täten kannustaa häntä käyttäytymään paremmin. Tästä heräsi myös keskustelua siitä, ettei vanhempi saa alkaa rajoittamaan lapsen puheita ja päättää mistä lapsi saa puhua kodin ulkopuolella, esimerkiksi turvakodin ohjaajille. Ennemminkin lapsen olisi tärkeää saada lupa puhua asiasta ja jatkossakin kertoa aikuiselle, jos kokee väkivaltaa. Haastattelussa keskusteltiin paljon lähisuhdeväkivallan aiheuttamasta häpeästä ja siitä johtuvasta vaikenemisesta. Tästä päästiin myös aiheeseen, etteivät jotkut perheet ikinä päädy turvakotiin ja väkivaltainen arki on perheelle normaalia. Tällöin lapsi näkee vanhemman mallin asiasta hiljentymisessä ja lapsi voi luulla tämän olevan oikea tapa toimia. Huoleksi nostettiin vielä mahdollisuus, että omassa lapsuudessaan väkivallan uhriksi joutunut vanhempi vertaa lapsuuttaan oman lapsensa tämänhetkiseen tilanteeseen.

Kun oli kuviteltu, että lapsi on kertonut väkivallasta, siirryttiin luonnollisesti siihen, mistä lapselle voi hakea apua. Tässä aiheessa todettiin tärkeimmäksi lapsen pääsy turvallisten aikuisten luokse. Lapselle apua tarjoavia tahoja on paljon ja monenlaisia. Haastateltavat korostivat jokaisen lapsen yksilöllisyyttä ja miten tämä on tärkeä huomioida lapselle palveluita hakiessa. Tärkeää olisi, ettei lapsen tarpeet jää aikuisen tarpeiden taakse. Kolmannen sektorin toimijoita, perheneuvolaa ja lastensuojelua tulisi tässä kohtaa hyödyntää.

Teema 5. Turvakoti

Ryhmähaastattelun viides aihe käsitteli turvakotia ja miten siitä olisi hyvä kertoa lapselle. Alkuun haastateltavilla nousi esimerkkejä tilanteista, jolloin heidän mielestään lapselle ei ole kerrottu turvakodista oikealla tavalla. Näitä olivat tilanteet, joissa turvakotia on nimitetty hotelliksi ja turvakodissa olemista

lomaksi. Tämänkaltaista peittelyä tulisi välttää, sillä tämä hämmentää lasta ja jatkossa lapsi voi yhdistää hotellin ja lomalle lähtemisen väkivaltaan. Esille nousi myös toinen esimerkki, jolloin lapselle oli sanottu turvakodin olevan perheen uusi koti. Lapselle on tärkeää kertoa turvakodin olevan väliaikainen paikka, josta matka jatkuu seuraavaan turvalliseen paikkaan. Keskustelussa huomioitiin vanhemman kriisitilanne ja tahto suojella lasta tämänkaltaisilla selityksillä.

Haastattelussa keskusteltiin tavoista, joiden avulla lapsen kanssa voidaan turvakodista keskustella. Lapselta voi kysyä, tietääkö hän, mitä kotona on tapahtunut, missä hän on nyt ja minkä takia hän on nyt turvakodissa. Jossain tilanteissa lapset saattavat osata kertoa, esimerkiksi että 'ollaan täällä, koska kotona oli paha riita.' Turvallista paikkaa tulisi tässä kohtaa korostaa lapselle ja kertoa, että aikuiset pitävät siitä huolen. Haastattelussa kerrottiin jokaisessa huoneessa olevan lapselle esite, jossa kerrotaan lapselle hänen kehitystasonsa kannalta tärkeimmät asiat. Siinä korostetaan lapsen lupaa ilmaista mielipiteensä ja ajatuksensa ilman pelkoa ja hänelle kerrotaan omasta työntekijästä turvakodilla, jonka kanssa voi puuhata jotain mukavaa. Lisäksi esitteessä kerrotaan turvakodin olevan väliaikainen paikka, jossa hän on turvassa, sekä luvataan aikuisten pitävän huolen hänen turvallisuudestaan jatkossakin.

6.4 Kehittämistyön päätös- ja arviointivaihe

Kun kehittämistyö tuli päätökseensä, oli seuraavaksi vuorossa arvioinnin ja palautteen anto opinnäytetyön tilaajalta. Palautteen antoa varten järjestettiin tilaajan kanssa tapaaminen, jossa esitettiin opinnäytetyö sekä kysyttiin palautekysymykset. Seuraavaksi tulen käymään läpi omissa alaotsikoissaan opinnäytetyön tilaajan arviointia palautekysymysten muodossa sekä itsearviointia.

6.4.1 Opinnäytetyön tilaajan arviointi

Viimeisessä tapaamisessa opas esiteltiin vielä läpikotaisin sekä käytiin läpi työryhmää mietityttäneet kysymykset ja korjausehdotukset. Huomautukset

liittyivät sanojen muotoiluihin sekä tarkennuksiin ja ne luvattiin korjata kuntoon tapaamisen jälkeen. Palautekysymykset olivat lähetetty sähköpostilla etukäteen tilaajalle, jotta myös ne, jotka eivät tapaamiseen päässeet mukaan, pystyivät antamaan palautetta. Palautekeskustelu äänitettiin, jotta opinnäytetyöhön pystyttiin kirjaamaan palautteet mahdollisimman tarkasti. Palautekysymyksissä pyrittiin keskittymään oppaan toimivuuteen käytännössä niin asiakkaan kuin työntekijän näkökulmasta. Seuraavaksi alta löytyy palautekysymykset vastauksineen.

Miten oppaan tarkoitus ja tavoite mielestänne toteutuu?

Oppaan tavoitteet toteutuvat todella hyvin. Tämänkaltaista opasta ei ole aikaisemmin turvakodilla ollut ja se on hyvä lisä valmiina oleviin menetelmiin. Opas tuo lapsen roolia sekä hänen haavoittuvaa asemaansa näkyväksi turvakotipalveluissa sekä tietenkin lähisuhdeväkivallan vaikutuksia. Opas tulee turvakodilla tarpeeseen.

Miten oppaassa on huomioitu asiakkaiden yksilölliset tilanteet?

On hyvä, että väkivallan tunnistamiseen ja sen monimuotoisuuteen oli kiinnitetty huomiota. Usein ihmiset eivät tunnista tai näe väkivaltaa, eikä sitä, miten paljon tämä vaikuttaa lapseen. Väkivallan ajatellaan usein olevan vain yksittäinen teko, esimerkiksi lyönti, ja lapsen ajatellaan säästyvän altistumiselta, jos ei ole silloin kotona. Todellisuudessa väkivalta on näissä perheissä koko ajan läsnä ja lapsi on tämän aistunut. Opas pysäyttää hyvin väkivallan ja sen vaikutusten äärelle.

Oppaan käytöstä ja sen hyödystä pystymme antamaan myös konkreettisen esimerkin oppaan tavoitteen täyttymisestä, kun opasta lukenut vanhempi totesi ymmärtävänsä nyt paremmin lasten haastavaksi mennyttä syömistä kotona. Turvakodilla samanlaista haastetta ollut ollut havaittavissa. Vanhempi totesi viitaten lukemaansa, että lapsen haastava ruokailu kotona onkin johtunut ilmeisimmin jännittyneestä ja väkivaltaisesta ilmapiiristä.

Oliko opas tarpeeksi selkokielenen asiakkaille?

Opas on melko pitkä, jonka takia sitä tulee tuskin asiakkaiden selattua läpi tarkasti ainakaan kokonaan. Asiakkaita on tosin erilaisia, jotkut pitävät lukemisesta paljonkin ja toisten on hankalampaa ymmärtää lukemaansa. Ymmärrysasteeseen vaikuttaa tietenkin myös se, että asiakkainamme on paljon muun kuin suomenkielisiä. Asiakkailla voi olla myös valmiiksi eritasoisesti tietoa väkivallasta, jotkut tietävät paljonkin ja jotkut ovat jouduttu 'pakottamaan' turvakodin palveluihin, kun väkivaltaa ei ole itse tunnistettu.

Sisällysluettelo helpottaa oppaan käyttöä, kun sieltä voi etsiä yksilöllisesti asiakkaan tilanteeseen sopivan aiheen ja tulostaa vain tarpeelliset sivut. Työntekijänä on hieman vaikeaa arvioida, onko oppaan teksti vaikeaa asiakkaalle, sillä asiat ovat arkipäivää meille työntekijöille. Meidän mielestämme teksti on hyvin selkeää.

Minkälainen opas oli käyttää työntekijän näkökulmasta?

Opas on todella kattava ja hieno. Käyttö tarvitsee kuitenkin vielä paljon opettelua ja jokaiselle työntekijälle muodostuu varmasti oma tyyli käyttää opasta ja saada siitä toimiva omassa työskentelyssään. Työntekijän on helppo napata oppaasta oleellisia asioita itselleen käytettäväksi. Sisällysluettelon tuoma selkeys auttaa tässä työntekijääkin. Opas sisältää asioita, joita turvakodissa käytetään vuodesta toiseen, esimerkiksi asioita, joita ei lapselle kannata sanoa ja se on oppaassa hyvin myös perusteltu miksi näin.

Pohdimme työssämme vanhemmuuskeskustelujen aiheita ja oppaassa on valmiita kohtia, joita voi suunnitella tapaamisten keskusteluaiheiksi. Esimerkiksi väkivallan tunnistamisesta puhuminen tunteiden kautta on koimme erittäin hyväksi näkökulmaksi. Vaikka väkivallan tunnistamiseen liittyvä osa olikin tarkoitettu vanhemman kanssa läpikäytäväksi, voisi tämä sopia myös lapsen kanssa työskentelyyn. Opas on erinomainen työntekijälle hyödynnettäväksi mitä ottaa puheeksi sekä miten tämä kannattaa tehdä. Opas on monessa kohtaa ylittänyt odotuksemme, sillä odotimme vain pientä esitettä.

Miten käytitte opasta?

On monia tyylejä käyttää opasta ja tämä tulee huomioida jokaisen asiakkaan kohdalla erikseen. Suurin hyöty oppaasta saadaan varmasti silloin, kun se annetaan asiakkaalle luettavaksi pala kerrallaan, eikä kokonaisuutena, sillä silloin se suurella todennäköisyydellä vain selataan läpi. Jos asioita annetaan läpi käytäväksi pala kerrallaan, asiakas jää herkemmin myös prosessoimaan asioita. Myöhemmin aihealuetta voidaan käydä yhdessä ohjaajan kanssa läpi yksilötyöskentelyssä, kun asiakas on saanut ensin rauhassa itse pysähtyä asian äärelle. Halutessaan asiakkaalle voi antaa oppaan mukaan kotiin. Toisaalta heille, joilla on haastavampaa sisäistää lukemisen kautta, on parempi käydä opasta läpi aina ohjaajan kanssa.

Minkälaiset kehittämismahdollisuudet oppaalla voisi olla?

Vanhemmuustyöskentelyä ajatellen jatkojalostus omaohjaajatyöskentelyyn olisi mahdollinen. Aiheita voisi pilkkoa jaoteltujen teemojen avulla viikko-kohtaisesti, mitä käydä läpi lapsen kanssa ja mitä aikuisen kanssa. Vanhemmuustyöskentelyn runkoa voisi muutenkin alkaa rakentamaan opasta hyödyntäen. Lapselle voisi tehdä myös oman version väkivallan tunnistamisesta, kuten se oli nyt tehty oppaaseen vanhemmalle. Opasta voisi myös pohtia käytettävän yhdessä sekä vanhemman että lapsen kanssa, esimerkiksi turvataitoja läpi käydessä.

Lisäksi erilaisia toiminnallisia menetelmiä voisi kehittää lapsen hyväksi, esimerkiksi kortteja, miten sanoittaa lapselle asioita, sekä miten lapsi voi sanoittaa näitä aikuiselle. Lisäksi menetelmien avulla voisi pohtia vanhemmalle apukeinoja silloin, jos lapsi on aggressiivinen tai muuten purkaa lähi-suhdeväkivallalle altistumisen aiheuttamia tunteitaan. Tällä voitaisiin lisätä vanhemman ymmärrystä antaa tilaa lapsen tunteille sekä taitoja toimia vanhempana näissä tilanteissa.

6.4.2 Itsearviointi

Opinnäytetyön aihe kiinnosti itseäni, sillä se on hyvin ajankohtainen ja tärkeä. Lasten hyvinvointi ja turvallisuus ovat itselläni lähellä sydäntä ja koen opinnäytetyöni avulla olevani kantamassa korttani kekoon. Lisäksi tulevan ammattini puolesta koin tärkeäksi tehdä opinnäytetyön sellaisesta aiheesta, joka on ajankohtainen ja kasvattaa tietotaitoani tulevana ammattilaisena. Oman motivaation ja kiinnostuksen ansiosta tiedon kerääminen tuntui vaivattomalta, vaikkakin lähteiden luotettavuuden kanssa saikin olla tarkkana. Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu suurelta osin sellaisesta tiedosta, jota itselläni oli jo valmiiksi, mutta myös paljon uuteen tietoon tuli perehdyttyä, kuten ilmiön riskitekijöihin.

Tilaaajan kanssa hyvin toimiva yhteistyö sekä heidän kiinnostuksensa opinnäytetyötä kohtaan antoi ehdottomasti lisää motivaatiota työn tekemiseen. Itselleni eniten epävarmuutta aiheuttivat työpajojen järjestäminen ja niiden aikatauluttaminen. Käytännössä kävi ilmi, että työpajojen ollessa kesken työpäivää, ne keskeytyivät moneen otteeseen päivystysluontoisen työn takia. Tilaaajan puolelta oltiin kuitenkin hyvin joustavia aikataulujen suhteen ja saimme työpajat suoritettua suunniteltuine sisältöineen loppuun asti. Joustavuuden lisäksi sain opinnäytetyön tilaajalta selkeitä neuvoja sekä toiveita kehittämistyössä käytettäviin lähteisiin, kuten Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen laatusuosittelujen käyttämiseen sekä ACE- kokemusten mainitsemiseen. Lisäksi digitaalinen väkivalta lisättiin oppaaseen heidän pyynnöstään jälkeinpäin. Onnistuin ottamaan jokaisen tilaajalta tulleen toiveen ja korjausehdotuksen koko kehittämistyön prosessin aikana huomioon. Myös viimeisellä tapaamisella palautekysymysten lomassa tulleet korjaukset tehtiin vielä heidän toivomalla tavalla.

Tämä oli ensimmäinen kerta itselleni johtaa kehittämistyötä, jolloin kaikki vastuu on itselläni ja jouduin laittamaan itseni epämukavuusalueelle. Pysyin koko kehittämistyön ajan suunnitellussa aikataulussa, ellen jopa hieman edellä. Tiesin keväästä tulevan tiukka aikataulullisesti ja venymistä tullaan tarvitsemaan paljon, mutta onnistuin siinä. Tästä syystä päätin tehdä opinnäytetyön yksin, joka on tarkoittanut sitä, että opinnäytetöihin liittyviä asioita on joutunut selvittämään hyvin itsenäisesti ja omatoimisesti. Haastetta tähän toi ajoittainen

tiedon löytymättömyys juuri omiin opinnäytetyöhön liittyviin kysymyksiin Satakunnan ammattikorkeakoulun sivuilta. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksyminen myös viivästyi ensin epäselvyydestä takia, miten tarkasti asiat tulisi olla siinä kuvattuna ja myöhemmin itsestä riippumattomista syistä. Se tuotti ajoitain huolta. Olin kuitenkin jatkuvasti yhteydessä asiasta tilaajaan ja he pysyivät ajan tasalla. Lisäksi haastetta toi epäselvyys siitä, kuinka paljon opinnäytetyötä ohjaavalta opettajalta sai pyytää apua tämän vaikuttamatta arvosanaan. Opinnäytetyön voin siis kuvata olevan tekijänsä näköinen, sillä se on hyvin itsenäisesti tehty.

Koen opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen olleen hyvin selkeät ja toteutuneen hyvin. Työryhmällä oli antaa konkreettinen esimerkki oppaan herättämistä oivalluksista vanhemmalla, joka on erinomainen esimerkki tavoitteen täyttymisestä näinkin lyhyessä ajassa. Olen työskennellyt koko kehittämistyön ajan turvakodilla, joten työryhmän antaman palautteen lisäksi pystyn myös itse arvioimaan oppaan toimivuutta käytännössä, sillä olen käyttänyt sitä omaohjattavieni kanssa. Koin oppaan olevan hyvin selkeä ja helppokäyttöinen sekä toimiva monenlaisissa tilanteissa olevien perheiden kohdalla.

7 OPAS

Kuten edellä on tuotu esiin, opinnäytetyöni on kehittämistyö, jonka tuloksena syntyi konkreettinen opas tilaajalle. Se vastaa tälle kehittämistyölle asetettuihin tutkimuskysymyksiin sekä sille asetettuun tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Tämän opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet löytyvät tarkemmin kappaleesta 5. Opas rakennettiin ryhmähaastatteluiden tuloksista ja sitä täydennettiin opinnäytetyön kirjallisuudesta rakennetun teoriaosuuden avulla. Oppaan kieliasu pyrittiin pitämään selkokielisenä, vaikka teoreettista asiaa olikin paljon. Oppaassa ei käytetty kuvia, joten sivut pyrittiin pitämään kevyenä jaottelemalla teemojen asiat tasaisesti eri sivuille. Ajatuksena oli, että opas pysyy helppolukuisena, eivätkä sivut tuntuisi asiakkaalle liian tuhdilta tekstin osalta. Koska

oppaassa oli paljon tietoa, eivätkä kaikki osiot välttämättä koske jokaista asiakasta, numeroitiin sivut ja tehtiin selkeä sisällysluettelo alkuun. Tällä tavalla pyrittiin lisäämään oppaan helppokäyttöisyyttä. Oppaaseen otettiin korjausedotuksia vastaan moneen otteeseen tilaajalta, jotta myöhemmin käytännössä heränneet huomiot saatiin korjattua oppaaseen. Opas löytyy kokonaisuudessaan ja visuaalisessa muodossaan liitteenä. (liite 1)

Oppaan ensimmäinen aihe käsittelee turvakotia ja sitä, miten siitä voi keskustella lapsen kanssa. Yleisten turvakodin sääntöjen lisäksi siihen on tuotu teemahaastattelussa esiin nousseita työryhmää huolestuttavia tapoja, kuten turvakodissa olon nimittämistä lomareissuksi. Niin kuin aikaisemminkin opinnäytetyön teoriaosuudessa on mainittu lapsen ymmärryskyvyn olevan usein aliarvioitu, kannustetaan myös oppaassa jättämään erilaiset peitetarinat pois. Tämä myös perustellaan oppaassa, miksi näin on parempi.

Seuraavaksi oppaassa käydään läpi väkivallan tunnistamista. Väkivallan tunnistamista käsittelevä osa käy läpi kaikki lähisuhdeväkivallan muodot, eli henkisen, fyysisen, seksuaalisen, taloudellisen, kulttuurisen, uskonnollisen ja digitaalisen väkivallan sekä vainoamisen. Jokainen väkivallan muoto käydään läpi tuomalla esiin, millaisia tunteita se usein herättää uhrissaan. Tämä oli tärkeä osa opasta, sillä oppaalla toivottiin olevan vaikutusta vanhemman valmiuksiin havaita väkivaltaa sekä toimia turvakodista poistumisen jälkeen. Väkivallan tunnistamisen käsittely etenkin tunteisiin vedoten on tarkoitus lisätä vanhemman havainnointia mahdollisesta väkivallalle altistumisesta jo ennen kuin se pääsee kroonistumaan.

Seuraavaksi oppaasta löytyy haastateltavien yhteistyössä tehdyt turvasuunnitelmat niin akuuttiin kuin pitkittyneeseen väkivaltatilanteeseen. Molemmat tilanteet olivat ohjeistettu omalla tavallaan huomioiden niiden yksilölliset piirteet. Lisäksi turvasuunnitelman osioon kuului toimet, joita vanhemman tulee huomioida kotoa lähtemisen jälkeen, jotta lapsen turvallisuuden tunnetta pystyttäisiin lisäämään. Turvasuunnitelmaan kuului myös huomio siitä, että lapsella on oikeus nähdä väkivallan tekijää näin toivoessaan, joten on suunniteltava, miten se voidaan järjestää turvallisesti.

Sitten käsitellään lapsille opetettavia turvataitoja. Turvataitojen opettaminen oli perusteltu vanhemmalle, miksi se olisi tärkeää lapselle ja mitä sillä pystyttäisiin ennaltaehkäisemään. Oppaassa tuodaan erilaisia turvataitoja tilanteisiin, joissa lapsi on yksin sekä tilanteisiin, joissa hän on sivusta seuraajana. Lisäksi opas ohjaa vanhempaa löytämään halutessaan lisää tietoa turvataitojen opetuksesta netistä ja kirjoista.

Seuraavaksi oppaassa käsitellään lapsen havainnointia. Lapsen havainnointia pidetään oppaassa myös tärkeänä osana väkivallan tunnistamista. Osiossa on huomioitu erilaisia poikkeavuuksia, joita lapsessa on mahdollista havaita, jos jokin on vialla. Oletuksena pidetään, että vanhempi tuntee oman lapsensa ja pystyy huomaamaan käytöksessä muutoksia niitä tullessa. Tästä seuraa vielä tarkempi kerronta lähisuhdeväkivallan vaikutuksista lapseen, jossa on nostettu esiin myös mahdollinen traumatisoituminen. Traumatisoitumisen aiheuttamista vaikutuksista kerrottiin yksitellen mahdollisimman selkeästi selitettynä, tieteellisiä sanoja välttäen tai ainakin hyvin nämä auki selittäen.

Koska oppaassa käsitellään väkivallan tunnistamista ja sen vaikutusten havaitsemista, on tärkeää, että siitä löytyy myös apua puheeksi ottamiseen. Puheeksi ottaminen on ensimmäinen askel väkivaltaan puuttumiseen. Puheeksi ottaminen on usein haastavaa, joten vanhemmalle on tärkeää antaa tukea siihen. Osiossa käsitellään asian lähestymistä, miten asiasta voi kysyä ja mitä tulisi välttää väkivallasta keskusteltaessa. Lisäksi siinä ohjeistetaan, miten toimia, jos lapsi kertoo väkivallasta sekä mistä lapselle on saatavilla apua.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA HYÖDYNNETTÄVYYS

Kehittämistyö nähtiin alusta asti tarpeellisena ja se sai turvakodin työryhmältä positiivista palautetta. Lähisuhdeväkivallan vaikutuksia lapseen on tutkittu paljon erilaisissa tutkimuksissa, opinnäytetöissä sekä pro gradututkielmissa.

Lähisuhdeväkivallalla on tutkittu olevan haitallisia vaikutuksia lapseen ja turvakodin työryhmälle järjestetyissä teemahaastatteluissa nousi paljon huolta lasten aseman näkymättömyydestä lähisuhdeväkivallassa. Teemahaastatteluihin osallistuneessa työryhmässä nousi esiin kirjallisuudestakin havaittu huolenaihe eli lapsen tarpeiden syrjäyttäminen vanhemman tarpeilla. Lisäksi he toivat esiin havaintoja lapsien käyttäytymisestä. Nämä olivat hyvin samanlaisia havaintoja, mitä kirjallisuudesta voi löytää liittyen turvattoman kasvuympäristön vaikutuksiin lapsessa. Lapsen roolia tulisi tehdä selvästi näkyvämmäksi lähisuhdeväkivallassa, joten lapsen huomiointia lähisuhdeväkivallassa käsittelevän oppaan voidaan kuvata vastaavan hyvin ilmiön tarpeita.

Suomessa lähisuhdeväkivalta on vaiettu, mutta iso ja laaja ongelma. Ei riitä, että sosiaali- ja terveysalalla ammattilaiset tiedostavat asian ja vain pahaksi eskaloituneisiin tilanteisiin puututaan, vaan asiaan on pystyttävä vaikuttamaan myös ennaltaehkäisevästi. Ennaltaehkäisevä työ on moninaista, eikä siihen ole yhtä oikeaa tapaa. Tässä opinnäytetyössä lähdettiin jakamaan tietoa sekä tuomaan ilmiötä näkyväksi kohderyhmälle, joka on päätäntävällässä tilanteen jatkumiselle. Jotta lähisuhdeväkivalta ja lasten altistuminen sille saataisiin vähentymään, tulee pystyä vaikuttamaan lasten vanhempien asenteisiin. Eri väkivallan muotoihin ja erityisesti niiden herättämiin tunteisiin käsittelevää kohtaa oppaassa pidettiin merkittävänä niin omasta kuin työryhmän puolesta. Myös väkivallan vaikutusten näkyväksi tuominen arjen esimerkkien kautta pidettiin tärkeänä. Opinnäytetyön hyödynnettävyys toteutui sille suunnitellulla tavalla, kun tilaajan käyttöön jäi konkreettinen uusi työväline.

Tämän kehittämistyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset löytyvät hyvin selkeästi tuotoksena syntyneessä oppaassa. Oppaan avulla pystytään myös vastaamaan sille asetettuun tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Kehittämistyön tarkoituksena oli luoda turvakodin käyttöön uusi työkalu, jonka avulla pystyttäisiin parantamaan turvakotiin tulleen vanhemman tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta ja sen vaikutuksista lapseen. Kehittämistyön tavoitteena oli parantaa vanhemman kykyä havaita väkivaltaa, pohtia lapsen roolia lähisuhdeväkivallan koki-jana sekä parantaa vanhemman valmiutta toimia lapsen edun mukaisesti turvakodista poistuessaan. Lisäksi uudella työkalulla haluttiin helpottaa asiasta

keskustelua asiakkaan kanssa työntekijän näkökulmasta. Asettamani tavoitteet saavutettiin erittäin hyvin. Siitä haluttiin yksinkertainen käyttää niin asiakkaan kuin työntekijän näkökulmasta sekä monipuolisiin tilanteisiin sopiva. Siitä otettiin avoimin mielin korjausehdotuksia vastaan, jotta tilaaja saisi siitä juuri itselleen sopivan ja viimeisen arvioinnin jälkeen se sai lopullisen muotonsa. Opas tulee jäämään turvakodin käyttöön myös jatkossa.

Tilaajalta saatiin viimeisessä tapaamisessa palaute, että opas on hyödynnettävissä ja se ylitti heidän odotuksensa. Tilaajan puolelta keuhuttiin oppaan sisältävän paljon vanhemmuuskeskusteluihin sopivia aiheita ja jatkokehittämisideana he ehdottivat oppaan sisällön jakamista teemoittain ja niiden käyttämisestä runkona vanhemmuustyöskentelyssä. Lisäksi työryhmästä tuli idea omasta oppaasta lapselle. Turvataitojen opettamisen kannalta olisi hyvä käsitellä väkivallan tunnistamista lapsen ikätason mukaan. Kolmanneksi ideaksi palautekeskustelussa nousi mahdolliset toiminnalliset menetelmät opasta hyödyntäen, kuten kortit, joiden avulla voi harjoitella lapsen kanssa väkivaltaan liittyvien asioiden sanoittamista. Neljäs kehittämisidea tilaajalta oli erilaisten menetelmien kehittäminen, joiden avulla vanhemmalle voisi pohtia apukeinoja tilanteisiin, joissa lapsella näyttäytyy väkivallan aiheuttamia hankalia tunteita. Näiden apukeinojen avulla lisättäisiin vanhemman valmiuksia toimia turvallisena aikuisena lapselle haastavissa tilanteissa.

9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Kehittämistyötä tehdessä noudatettiin tieteellisen käytännön mukaisia eettisiä pelisääntöjä. Kehittämistyönaikana on käytetty rehellisiä ja vastuullisia toimintatapoja sekä tietoa on kerätty luotettavista lähteistä. Jokainen lähde on merkitty tarkasti opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä käytettiin pääosin 2000-luvun kirjallisuutta, sillä vanhemmissa kirjallisuuden painoksissa oli havaittavissa opinnäytetyön aiheeseen liittyviä vanhentuneita näkökulmia. Näitä olivat esimerkiksi poikien toteaminen huonokäyttöisemmiksi verrattuna tyttöihin sekä

miehen olevan perheessä aina väkivallan tekijä. Kuitenkin ACE- kokemuksiin liittyvissä lähteissä luotettiin niiden alkuperäisiin lähteisiin ennen 2000- lukua. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemaa tietoa ja tilastoja on hyödynnetty paljon. Tätä pidettiin opinnäytetyön yhtenä tärkeimpänä lähteenä, sillä turvakotipalvelujen järjestäminen sekä koordinointi ja kehittäminen kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin.

Oppaan eettisyys on mahdollistettu myös käyttämällä teorialähteiden lisäksi työpajoissa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, joiden osaamista on täydennetty kriisi- ja väkivaltatyön koulutuksilla. Teemahaastatteluissa työntekijöiden antamat vastaukset kulkivat käsi kädessä lähdekriittisesti löydetyn tiedon kanssa, joten voin arvioida teemahaastatteluiden vastausten olevan luotettavaa ja faktapohjaista tietoa. Lisäksi työskentelen itse turvakodilla, joten haastateltavien kertomat ovat sellaisia, joita olen myös itse havainnoinut. Teemahaastatteluiden aiheet ja kysymykset eivät olleet henkilökohtaisia, joka lisää luotettavuutta, sillä tällöin haastateltavilla ei ole oletettavasti peiteltäviä asioita, joita olisi halunnut jättää kertomatta. Tämä lisää saadun tiedon luotettavuutta.

Työpajoihin sekä palautteen antoon osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltaville kerrottiin, mihin heidän vastauksiaan tullaan käyttämään sekä kuka heidän vastauksiaan käsittelee. Lisäksi molemmissa työpajoissa ja palautteen annossa kysyttiin lupa keskustelun nauhoittamiselle. Haastateltavien keskusteluja tai vastauksia ei johdateltu, mutta kysymyksiä tarkennettiin tarvittaessa. Molempien työpajojen alussa haastateltaville kerrottiin, ettei kenenkään nimeä julkaista opinnäytetyössä. Haastatteluissa tulleet asiakasesimerkit tulivat esiin nimettöminä ja ne luvattiin tuoda myös opinnäytetyössä esiin niin, ettei asiakas ole tunnistettavissa. Valmis opas annettiin turvakodille tarkistettavaksi ennen käyttöönottoa, jotta opas saatiin hyväksytettyä haastateltavilla, työpajoihin osallistumattomilla työntekijöillä sekä lähijohtajalla. Pyydetty korjaukset tehtiin ja tämän jälkeen opas annettiin koekäyttöön.

Eettisyyttä noudatettiin myös siinä, ettei opinnäytetyössä käytetty asiakkaita, sillä aihe on heille hyvin arka ja menneisyyden haavojen avaaminen olisi voinut olla varsinkin lapsille hyvin vahingollista. Tämä oli myös tilaajan ehto, eikä

kumpikaan osapuoli lähtenyt neuvottelemaan asiasta opinnäytetyösuunnitelmaa tehtäessä. Opinnäytetyösuunnitelmaan liittyvien aikaisemmin mainittujen haasteiden ja viivästymien takia luotettavuutta huomioitiin olemalla jatkuvasti yhteydessä tilaajan ja kerrottiin suunnitelman tilanne, sekä keneen olen ollut yhteydessä, jotta se saataisiin kuntoon. Suurimpana eettisyyttä ja luotettavuutta tukevana asiana niin opinnäytetyön sisällön kuin tilaajan ja opinnäytetyön tekijän välisen yhteistyön kannalta pidettiin avointa keskustelua ja toiveiden kuulemistä opinnäytetyön prosessin jokaisessa vaiheessa.

10 POHDINTA

Ennen kehittämistyön aiheen tutkimista oli selvää, että lähisuhdeväkivallan kokemisella sekä sille altistumisella on vaikutuksia lapseen, mutta se jää silti useasti huomioimatta. Lasten turvallisuus on hyvin ajankohtainen ja merkittävä aihe, jonka eteen tulee tehdä töitä. Kehittämistyön tavoitteena olikin saada vanhemmat pohtimaan lapsen roolia lähisuhdeväkivallan kokijana sekä parantaa vanhemman valmiutta havaita väkivaltaa ja toimia lapsen edun mukaisesti turvakotijakson jälkeen. Lisäksi tavoitteena oli helpottaa asiasta keskustelua työntekijän ja asiakkaan välillä uuden työvälineen avulla.

Työpajojen teemahaastatteluista saatiin tietoon se, mitä ilmiön ymmärtämiseen tarvittiin ja sitä onnistuttiin valottamaan monelta kannalta. Teemahaastatteluiden tavoitteessa siis onnistuttiin. Niissä saatiin valtavasti keskusteluja aikaiseksi ja keskustelut osoittivat myös työntekijöiden huolen aiheeseen. Työpajoissa nousi esille se, miten laaja alue onkaan huomioitavana, kun puhutaan lapsen huomioinnista lähisuhdeväkivallassa. Tässä korostui se, miten sopeutuvaisina lapsia pidetään ja miten helposti lapsen tarpeet jäävät vanhemman tarpeiden taakse.

Kehittämistyön hyöty tilaajalle oli tuloksena syntynyt konkreettinen opas, joka onnistui niin tekijän kuin tilaajankin näkökulmasta. Opas oli onnistunut niin

visuaalisesti kuin sisällöllisesti. Kuten palautteessa mainittiinkin, opas sai hyvää palautetta työntekijöiltä, vaikka omaa tyyliä oppaan käyttöön tuleekin jokaisen vielä harjoitella. Turvakotityössä tulee usein esille jokaisen työntekijän yksilöllinen tapa työskentelyyn omien asiakkaiden kanssa, vaikka taustalla kaikilla olisikin tarkoitus. Ajattelen, että yhdessä työryhmän kesken pohdittu sisältö oppaassa antaa koko työryhmässä varmuutta siihen, että vanhempien kanssa tehtävässä työssä yhteinen linja säilyy paremmin.

Turvakodilta saadun palautteen mukaan opinnäytetyölle asetetut tavoitteet täyttyivät erinomaisesti ja jotkut tavoitteiden täyttymisistä oli mahdollista havaita jo kokeilujakson aikana. Työntekijät pystyivät antamaan konkreettisia esimerkkejä vanhempien oivalluksista viitaten lapsen käytökseen sekä väkivallan eri muotojen tunnistamiseen. Lisäksi palautteen annossa työntekijät totesivat aiheiden antavan hyvin raameja yksilötyöskentelyyn sekä apua vanhemmuustyöskentelyyn. Ajattelen kuitenkin oppaan hyödyn ja vaikutuksen näkyvän pidemmällä aikavälillä, esimerkiksi siinä, palaako turvakodilla ollut perhe samojen haasteiden takia turvakodille myöhemmin.

Opinnäytetyön suunnitelmaa katsoen opinnäytetyö eteni aikataulullisesti hie-
man nopeammin, mutta ei merkittävästi. Tässä otettiin huomioon tilaaja ja tapaamisia sovittaessa heidän aikataulunsa. Olin valmistautunut siihen, etteivät tapaamiset olisi sopineet aikaisemmin ja olisin tämän hyväksynyt. Lisäksi opinnäytetyön nimi muuttui suunnitelmasta ja se korjattiin laajaan sisältöön ja oppaaseen sopivammaksi. Opinnäytetyön otsikon oli alkujaan suunniteltu olevan 'lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen'. Tämä kuitenkin muuttui lapsen huomiointiin lähisuhdeväkivallan keskellä. Oppaasta tuli lopuksi kattavampi, mitä siitä oli alkuun ajateltu, mutta sisällön kasaaminen ja oppaaseen päätyneet aiheet olivat luontevasti liitoksissa toisiinsa ja niistä saatiin hyvin toimiva kokonaisuus. Opinnäytetyön aihe nähtiin tilaajan näkökulmasta tarpeellisena ja aihe herätti paljon keskustelua, joten en nähnyt syytä tiivistää aiheita. Opinnäytetyön aihe laajeni kuitenkin melko suureksi yhden opiskelijan tehtäväksi.

Oppaasta saatiin hyvän yhteydenpidon sekä korjausehdotusten avulla tilaajalle juuri heidän tarpeisiinsa sopiva. Olen erityisen kiitollinen yhteistyöstä tilaajan kanssa, joka sujui erinomaisesti muutamista muuttujista ja haasteista huolimatta. Palautetta annettiin koko kehittämistyön aikana rakentavasti, mutta rehellisesti. Opasta tehdessä tuli monesti pohtia asettuvansa muiden ihmisten asemaan ja pohtia oppaasta toimivaa muustakin kuin omasta näkökulmasta.

Kriittisesti arvioidessani omaa työtäni, olisin voinut työpajoja järjestäessä pyrkiä saamaan myös niitä työntekijöitä osallistumaan, jotka eivät olleet työpajojen järjestämisen aikana työvuorossa. Molemmilla kerroilla oli sattumalta lähes samat työntekijät vuorossa, joka toisaalta oli etu, kun päästiin luontevasti jatkamaan siitä, mihin viimeksi jäätiin. Toisaalta välipalautetta pyytäessäni oppaasta ennen sen kokeilujaksoa sitä oli ehtinyt katsomaan vain lähinnä he, jotka eivät olleet itse osallistuneet työpajoihin. Heiltä oli tällöin selvästi haastavampaa saada korjausehdotuksia, kun opas oli heille täysin tuntematon.

Itselleni haastavinta opinnäytetyössä oli tekninen raportointi. Luin paljon muita opinnäytetöitä itsenäisesti, mutta jälkeempäin ajateltuna olisi pitänyt pysyä oman ammattikorkeakoulun opinnäytetoissa sekä ottaa koulun sivuilta löytyvät ohjeet selvemmin näkyviin päivittäiseen työskentelyyn. Kirjallista osuutta pyöriteltiin monta kertaa uudestaan ja työtä tuli tehtyä paljon turhaan. Vaikka koko opinnäytetyön ajan sen tekeminen oli miellyttävää kiinnostavan aiheen ansiosta, koen sen olleen loppua kohden miellyttävämpää, kun koko opinnäytetyön rakenne alkoi selkeytyä. Kaikkiaan tämä kehittämistyö oli opettavainen niin sisällöltään kuin projektiluontoisuudellaan.

Nyt, kun kehittämistyöstä saatiin positiivisia tuloksia, voidaan opinnäytetyön jatkona pohtia laajemmin tämän tyyppisen oppaan hyödyntämistä. Aikaisemmin mainittujen tilaajan kehittämisideoiden lisäksi omia ideoitani jatkokehittämiseen ovat erilaiset harjoitukset, joita voisi sisällyttää oppaaseen eri teemoihin. Nämä voisivat olla joko itsenäisesti tehtäviä harjoituksia vanhemmalle tai yhdessä tehtäviä harjoituksia vanhemmalle ja lapselle. Tehtäviä voisi olla toteutettavissa niin kirjallisesti kuin suullisestikin. Toisaalta täysin oma

tehtäväkirja aiheisiin liittyen voisi olla myös mahdollinen jatkokehittämisidea. Tässä voisi olla vanhemmalle ja lapselle sopivia tehtäviä, jotka auttavat viemään perhettä kauemmaksi väkivallasta ja lähemmäksi rakentavia ja turvallisia ratkaisuja. Jatkokehittämisideana voisivat olla myös oppaan pohjalta erilaiset ryhmätyöskentelyt turvakodissa oleville vanhemmille. Yhteistapaamiset olisivat turvakodin ohjaajan vetämiä keskusteluhetkiä, joilla olisi tiedon jakamisen lisäksi myös vertaistuellista apua vanhemmille. Yhteinen keskustelu ja ajatusten vaihtaminen voisi auttaa vanhempia pysähtymään aiheen äärelle paremmin.

Vaikka opas olikin suunnattu Turun turvakotiin, on sillä jatkossa hyvät kehittämismahdollisuudet myös muualle sosiaali- ja terveysalalle. Se on erinomaisesti hyödynnettävissä paikoissa, joissa on lapsia sekä heidän vanhempiaan. Opasta voisi ajatella esimerkiksi erilaisten järjestöjen toimintaan, kuten erityislapsiin keskittyneisiin yhdistyksiin, perheneuvoloihin tai lastensuojeluyksiköihin, sekä tietenkin valtakunnallisesti muihin Suomen turvakoteihin.

LÄHTEET

Barnes, A., Anthony, B., Karatekin, C., Lingras, K., Mercado, R. & Thompson, L. (2019). Identifying adverse childhood experiences in pediatrics to prevent chronic health conditions. Pediatric research. <https://doi.org/10.1038/s41390-019-0613-3>

Bartlett, J. & Sacks, V. (2019). Adverse childhood experiences are different than trauma, and it's critical to understand why. Child Trends. https://www.rdn.bc.ca/sites/default/files/2020-10/adverse_childhood_experiences.pdf

Brusila, P., Hyvärinen, S., Kallio, M. Porras, K., Sandberg, T., Hyvärinen, S. & Alkio, P. (2009) Eikö se kuulu kenellekään?: rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori. Väestöliitto.

Cacciatore, R. & Kangaskoski, H. (2021). Turvataidot. Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2021/09/9d6e8ee1-turvataidot.pdf>

Ensi- ja turvakotien liitto. (n.d.). Ota väkivalta puheeksi. Haettu 10.01.2023 osoitteesta <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/ota-vakivalta-puheeksi/>

Ensi- ja turvakotien liitto. (n.d.) Tunnista väkivalta. Haettu 2.2.2023 osoitteesta <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnista-vakivalta/>

Ensi- ja turvakotien liitto. (n.d.) Työmme lukuina. Haettu 2.2.2023 osoitteesta https://ensijaturvakotienliitto.fi/vaikuta-yhteiskuntaan/tyomme_lukuina/#vaki-valtatyo

Ewalds, H., Karjalainen, R. & Peltonen, J. (2019) Turvakotipalvelujen kansalliset laatusuosituks. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-335-9>

Felitti, V., Anda, R., Nordenberg, D, Williamson, D., Spitz, A., Edwards, V., Koss, M. & Marks, J. (1998). Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults -The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. American Journal of Preventive Medicine. 245. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(98)00017-8)

Franke, H. (2014). Toxic Stress: Effects, Prevention and Treatment. Department of Pediatrics. 392–393. <https://doi.org/10.3390/children1030390>

Fryers, T., (2007). Children at risk – Childhood Determinants of Adult Psychiatric Disorder. STAKES.

Harris. N. (2019). Syvälle ulottuvat juuret – Turvattomasta lapsuudesta tasapainoiseen aikuisuuteen. Basam books.

Huttunen, M. (2018). Traumaperäinen stressihäiriö. Duodecim. Haettu 2.2.2023 osoitteesta <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00526>

Ivanoff, P., Risku, A., Kitinoja, H., Palo, R. & Vuori, A. (2006). Hoidatko minua? – Lapsen, nuoren ja perheen hoitotyö. Sanoma Pro Oy.

Jüriloo, A. (2007). Toistuvat raivokohtaukset. Duodecim. Haettu 2.2.2023 osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/duo96186>

Kananen, J. (2012). Kehittämistutkimus opinnäytetyönä – Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. (2017). Kehittämistutkimus interventiotutkimuksen muotona – Opas opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittajalle. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Keisala, S. Matikka, J., Tahkola, S., Muukkonen, T., & Sellergren, H. (2016) Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa – Tunnista, puutu & auta. Ensi- ja turvakotienliitto. <https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-lai-minlyonti-tunnista-ja-puutu/luku-1-3/#last>

Koivula, T., Mäkelä, J. & Svetloff, M. (2022). Lapset turvakodissa. Turvakoti-palveluissa lasten kanssa tehtävän työn laatusuositukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-921-4>

Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, V. & Lillsunde, P. (2019). Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Kytölä, K. (2021). Pahoinpitelystä hyvinpitelyyn. Lähisuhdeväkivalta ja siitä selviytyminen. Basam books.

Laajasalo, T. & Peltonen, K. (27.5.2021) Lapseen kohdistuva lähisuhdeväkivalta- traumaperäisten oireiden ehkäisy ja hoito. Kasvun tuki. 22. <https://kasvuntuki.fi/wp-content/uploads/2021/05/kasvun-tuki-01-2021-laajasalo.pdf>

Lappalainen, N. (n.d.) Kehittämistyöpajan suunnittelu, toteutus ja fasilitointi – mitä se edellyttää? Uudistamisen arkkitehti jsekä palvelujen Lean ja Service Excellence -asiantuntija. <https://proinno.fi/blogi/onnistunut-tyopaja-mita-edellyttaa>

Lastensuojelulaki 417/2007 muutoksineen. Haettu 10.2.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Naisten linja. (n.d.) Fyysinen väkivalta. Haettu 27.12.2022 <https://naisten-linja.fi/fyysinen-vakivalta/>

Nollalinja. (n.d.). Henkinen väkivalta. Haettu 27.12.2022 osoitteesta https://nollalinja.fi/mika-on-vakivaltaa/henkinen-vakivalta/?gclid=Cj0KCQiAz9ieBhCIARIsACB0oGJH9LOWg5dKmn5oBVAX-WxMTszM8b8s2PCswzuQc1H7r5FxmZ4z2HFEaAhkuEALw_wcB

Nurmi, P. & Schulman, M. (2013). Lapsen ja nuoren viha. PS-kustannus.

Paasivirta, A., (7/2021). Kovemmin käsin. Suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. Lastensuojelun keskusliitto. Haettu 10.1.2023 osoitteesta <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/10/Kovemmin-kasin-Suomalaisten-kasvatusasenteet-ja-kuritusvakivallan-kaytto-2021.pdf>

Paavilainen, E. & Pösö, T. (2003). Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY.

Pettersson, P. (2021). Lapsi matkalla eheämmäksi ja elävämmäksi. Traumaterapiakeskus. https://traumaterapiakeskus.com/wp-content/uploads/2021/04/Lapsi_matkalla_eheammaksi_ja_elavammaksi_-_Paula_Pettersson.pdf

Poiijula, S. (2016). Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Kirjapaja.

Rikoslaki 1889/39 muutoksineen. Haettu 27.12.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosuhripäivystys. (n.d.) Lähisuhdeväkivalta voi koskettaa jokaista. Haettu 27.12.2022 osoitteesta <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/lahisuhdevakivalta/>

Rikosuhripäivystys. (2018). Menetelmiä rikosasioiden puheeksiottoon- Väkivallasta perheessä saa puhua. https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/1802_PP_Vakivallasta_perheessa_saa_puhua_Mita_tarkoittaa_avun_saaminen_PP_10122018.pdf

Shonkoff, J.& Garner, A. (01.01.2012). The Lifelong Effects of Early Childhood Adversity and Toxic Stress. American Academy of Pediatrics. 236. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-2663>

Stiles, M. (1.12.2002) Witnessing Domestic Violence: The Effect on Children. American Academy of Family Physicians. Haettu 10.4.2023 osoitteesta <https://www.aafp.org/pubs/afp/issues/2002/1201/p2052.html>

Suokas-Cunliffe, A., & Ahlström, N. (2015). Häpeästä myötätuntoon: näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. 1. painos. Traumaterapiakeskus ry.

Suomen mielenterveys ry. (2021). Henkinen väkivalta vaikuttaa sisältäpäin. Haettu 27.12.2022 osoitteesta <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/henkinen-vakivalta-satuttaa-sisaltapain/#>

Suomen mielenterveys ry. (2022). Lähisuhdeväkivalta tuo pelon perheeseen. Haettu 10.1.2023 osoitteesta <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/lahisuhdevakivalta-tuo-pelon-perheeseen/>

Söderholm, A. & Kivitiie-Kallio, S. (2012). Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). Lapseen kohdistuva väkivalta. Haettu 27.12.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/lapsiin-kohdistuva-vakivalta>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2022) Seksuaaliväkivalta. Haettu 27.12.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/seksuaalivakivalta>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2021). Tilastoraportti 3/2021. Lähisuhdeväkivalta 2019. Viranomaisten tietoon tulleen lähisuhdeväkivallan määrä kasvussa. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141028/L%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivalta_2019..pdf?sequence=1&isAllowed=y

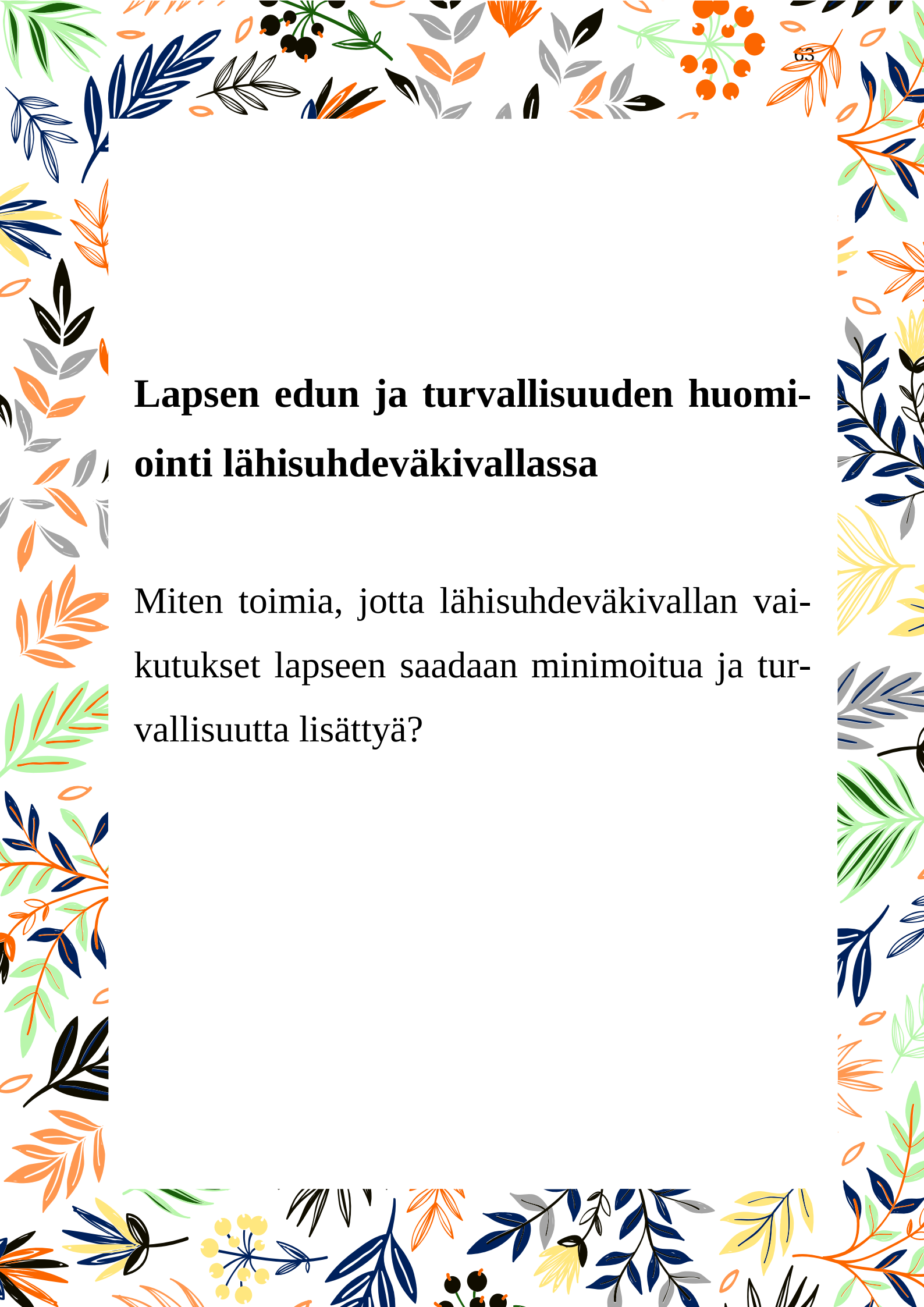
Tilastokeskus. 2021. Tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset vähenivät 14 prosenttia. Haettu 27.1.2023 osoitteesta <https://stat.fi/julkaisu/cktocg0y01p8v0b00pnkr0hu6>

Turun ensi- ja turvakoti ry. (2022) Vuosikertomus 2021. Haettu 10.4.2023 osoitteesta <https://tuentu.fi/wp-content/uploads/2022/04/Vuosikertomus-2021.pdf>

Tyyskä, A. (2018). Sisarusväkivalta- perheväkivallan unohdettu ulottuvuus: kirjallisuuskatsaus ja kehittämistyö. [AMK- opinnäytetyö, Laurea- ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018121822160>

Vilkka, H. (2015). Tutki ja kehitä. PS-Kustannus.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991 muutoksineen. Haettu 2.2.2023 osoitteesta https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2

Lapsen edun ja turvallisuuden huomiointi lähisuhdeväkivallassa

Miten toimia, jotta lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapseen saadaan minimoitua ja turvallisuutta lisättyä?

Sisällysluettelo

Aloitus.....	3
Turvakoti.....	4
Väkivallan tunnistaminen.....	6
Henkinen väkivalta	7
Fyysinen väkivalta.....	8
Seksuaalinen väkivalta.....	9
Taloudellinen väkivalta.....	10
Uskonnollinen/Kulttuurinen väkivalta.....	11
Digitaalinen väkivalta.....	12
Vainoaminen.....	13
Väkivallalle altistuminen.....	14
Turvasuunnitelma.....	15
Turvataidot.....	18
Lapsen havainnointi.....	21
Lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapseen.....	23
Väkivallan puheeksi ottaminen.....	28
LÄHTEET	

Aloitus

Hei vanhempi, olet ollut rohkea tullessasi turvakotiin. Lähisuhdeväkivallan kokeminen järkyttää, mutta siitä voi myös selvitä. Haluamme turvakodilla auttaa sinua ja lastasi kohti turvallisempaa arkea.

On tärkeää muistaa, että lapsi on aina yhtäläinen väkivallan kokija, kuten sinäkin ja tämän takia on tärkeää, että lapsen tarpeet myös huomioidaan.

Lapsi on sopeutuvainen, mutta hän tarvitsee silti tukea, turvallisuuden tunnetta ja aikaa.

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen, hänen perustarpeidensa kattavaan elämään. Lapsella on oikeus koskemattomuuteen, kehittymiseen ja huolenpitoon. Lasta on suojeltava väkivallalta, kaltoinkohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lapsi ei kuitenkaan pysty itse puolustamaan oikeuksiaan, vaan on vanhemman tehtävä huolehtia niistä.

Tämä opas on tehty teille vanhemmille antamaan ohjeita tulevaisuutta varten. Opas käsittelee lähisuhdeväkivallan tunnistamista, sen vaikutuksia lapseen sekä merkkejä, miten vaikutuksia voi lapsesta havaita. Näiden lisäksi oppaaseen on tehty turvasuunnitelma, jossa huomioidaan lapsen etu ja turvallisuus väkivallan uhan alla. Lisäksi opas sisältää ohjeita, kuinka lapsen kanssa voi väkivallasta keskustella, mistä hänelle voi saada apua sekä kuinka opettaa lapselle tärkeitä turvataitoja tulevaisuutta varten.

Turvakoti

Olette saapuneet turvakotiin ja tämä on varmasti ollut hämmentävä kokemus lapsellesi. Lapsi ansaitsee rehellisyyttä, hänen ikätasonsa huomioiden, mutta asioiden salaaminen ei ole hänen edun mukaista.

Kysy lapselta, tietääkö hän mitä kotona on tapahtunut ja tietääkö lapsi missä hän on sekä minkä takia hän on nyt turvakodissa.

Korosta lapselle hänen olevan nyt turvassa ja että aikuiset pitävät siitä huolen.

Turvakodissa hän saa oman työntekijän, jonka kanssa hän voi keskustella mieltä painavista asioista ja kertoa oman mielipiteensä perheen tilanteesta. Oman työntekijän kanssa hän voi myös puuhailia mukavia asioita.

Vältä kutsumasta turvakotia hotelliksi tai turvakodissa oloa lomaksi. Tämä hämmentää lasta ja jatkossa lapsi saattaa yhdistää lomalle lähtemisen ja hotellissa olon väkivaltaan.

Vältä myös kertomasta lapselle turvakodin olevan teidän uusi koti, ettei turvakodista poistuminen tuota hänelle uutta hämmennystä.

Kerro lapselle turvakodin olevan väliaikainen paikka, josta jatketaan seuraavaan turvalliseen paikkaan.

Turvakodissa on myös sääntöjä, joita jokaisen kuuluu noudattaa. Voit käydä seuraavat säännöt lapsesi kanssa läpi:

Ketään ei saa kiusata eikä satuttaa.

Turvakodissa puhutaan nätisti toisille.

Turvakodissa ei juosta tai huudeta sisällä.

Turvakodissa saa leikkiä, kunhan omat jäljet aina siivotaan.

Jokaisella perheellä on omat huoneet, ethän mene muiden huoneisiin.

Ethän puhu turvakodilla nähdystä tai kuulluista asioista turvakodin ulkopuolella, esimerkiksi koulussa.

Ruokailu tapahtuu aina ruokailutilassa pöydän ääressä. Vanhemman tulee olla aina läsnä ruokaa valmistaessa.

Jos tulee riitaa toisen turvakodin asiakkaan kanssa, pyydä aina aikuisen avuksi.

Jos koet turvakodista keskustelemisen hankalaksi lapsesi kanssa, pyydäthän silloin turvakodin työntekijöiltä apua.

Väkivallan tunnistaminen

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen voi olla vaikeaa. Se saattaa alkaa hiljalleen ja ajan mittaan siitä on tullut normaali osa arkea. Itselle rakkaan ihmisen käytöstä yrittää usein hyväntahtoisena ymmärtää, mutta todellisuudessa kenenkään vaikea elämäntilanne, stressi, vaikea lapsuus tai masennus ei oikeuta väkivaltaan. Väkivalta ei ole aina fyysisiä tekoja, vaan myös tietynlaisten tunteiden aiheuttamista toiselle.

Lähisuhdeväkivallalla on laajat vaikutukset lapseen. Ne voivat olla välitömiä tai ajan kanssa esiin tulevia. Tämän takia lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on pyrittävä estämään kaikin mahdollisin keinoin. Jotta lasten turvallisuutta voidaan lisätä, täytyy keskittyä väkivallan ennaltaehkäisyyn.

Väkivallan tunnistaminen nousee silloin tärkeään osaan.

Yksinkertaisesti muotoiltuna kaikki teot, jotka ovat tehty toista satuttamaan tai pahoittamaan mieltä, ovat väkivaltaa. Väkivallalla on tapana pahentua ajan myötä, jonka takia sen aikainen tunnistaminen olisi tärkeää. Seuraavilla sivuilla käydäänkin väkivallan eri muotoja läpi keskittymällä niiden aiheuttamiin tunteisiin ja toimintatapoihin, jotka ovat yleisiä uhrilla. Saatat ehkä löytää sieltä jotain itsellesi tuttua.

Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta on usein ensimmäinen väkivallan muoto, jolla lähisuhdeväkivalta alkaa. Henkistä väkivaltaa voit tunnistaa seuraavista:

Joudut olemaan mahdollisten seurausten takia varovainen, mitä sanot tai jos sanot väärin.

Koet, ettet voi olla oma itsesi, sinun puheitasi rajoitetaan, eikä sinua hyväksytä sellaisena kuin olet.

Peittelet omia tunteita, etkä uskalla sanoa niitä ääneen.

Olet varuillasi jatkuvasti ja ennakoit tilanteita, missä olet toisen kanssa. Saatat myös haluta tiedostaen hoitaa tietyt asiat kotona muilta piilossa.

Koet usein syyllisyyden tunnetta tarpeistasi, ja ajattelet toisen käytöksen johtuvan sinusta. Saat ehkä jopa väkivallan tekijältä vahvistusta tähän tunteeseen.

Sinulla on selittämättömästi syystä masentunut olo ja sinulle on alkanut tulla itsetuhoisia ajatuksia.

Tunnet häpeää tilanteestasi ja olet vähentänyt yhteydenpitoa ystäviin ja perheeseen. Toisaalta olet voinut myös tiedostaen tai tiedostamatta lisätä vierailuja päästäksesi pois kotoa.

Haluat miellyttää toista ja otat suuremman vastuun lapsista, jotta hän ei menettäisi hermoja.

Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta on harvoin ensimmäinen väkivallan muoto, vaan se on jatkumo henkisestä väkivallasta. Henkisen väkivallan kohdalla mainitut tunnetilat täsmäävät myös fyysisen väkivallan uhkaan, mutta siihen voidaan lisätä myös seuraavia:

Toisen kosketus tietoisesti aiheuttaa sinulle kipua.

Peität toisen aiheuttamia jälkiä kehossasi, etkä halua kertoa ulkopuolisille, mistä nämä ovat peräisin.

Huomaat säikähtäväsi toisen nopeita liikkeitä ja reagointia.

Tunnet yli- ja/tai alivirittyneisyyttä.

Pidät toiseen tietoisesti turvaväliä, etkä tunne oloasi täysin turvaliseksi.

Ennakoit tilanteita viemällä lapsen omaan huoneeseen tai muuhun piilopaikkaan, jotta hän olisi turvassa.

Toivot lapsen olleen turvassa tilanteen aikana, ja haluat uskoa, ettei hän ole nähnyt tai kuullut tapahtumia.

Seksuaalinen väkivalta

Seksuaalinen väkivalta ajatellaan usein sisältävän rankkaa vastustelua, riuhtomista ja tilanteen kärjistymistä. Siihen liittyy kuitenkin paljon muutakin. Seuraavat tunnetilat saattavat kertoa siitä, että olet kohdannut seksuaalista väkivaltaa:

Olet hämmentynyt, pettynyt ja koet häpeää tapahtuneesta.

Koet, että sinun pyynnöt kuultiin, mutta niitä ei kuunneltu.

Perustelet itsellesi tilannetta, ettet ole ilmaissut tahtoasi tarpeeksi selkeästi ja annoit tilanteen tapahtua. Olet kuitenkin hämmentynyt, miksi et pystynyt toimimaan toisin.

Olet tuntenut painostusta, ja tunsit pääseväsi helpommalla, kun myönnyit toisen tahtoon.

Toivot suostumisen mahdollisesti vähentävän muuta väkivaltaista käytöstä sinua kohtaan.

Olet tuntenut kipua, eikä tekoa ole lopetettu, vaikka olet ilmaissut tuntemuksesi.

Taloudellinen väkivalta

Taloudellinen väkivalta on yleisempää tilanteissa, joissa toinen osapuoli on jollain tapaa heikommassa asemassa. Taloudelliseen väkivaltaan liittyy muutakin, kuin konkreettisen rahan takavarikoimista. Tunnistatko seuraavista omaa tilannettasi kuvaavia asioita?

Olet lainannut rahaasi toiselle useaan otteeseen, mutta lainoja ei makseta takaisin. Lainaavalla osapuolella on kuitenkin rahaa tehdä itseään miellyttäviä asioita.

Tunnet kiitollisuuden velkaa toiselle ja siksi maksat yhteisiä menoja useammin.

Koet olevasi itse huonompi rahankäyttäjä ja annat toisen hoitaa sinun rahaasiat. Et ole kuitenkaan täysin tietoinen, mitä rahoillasi tehdään.

Tunnet toisen painostuksesta velvollisuutta maksaa enemmän kuluja, jos tienaat enemmän kuin hän.

Tunnet itsesi tai toinen on saanut sinut tuntemaan olosi ahneeksi, jos et ole antanut omia rahojasi toisen käyttöön.

Pelkää, että hän tulee sinun työpaikalle tai häiritsee työssä käymistäsi, esimerkiksi kieltämällä auton käytön.

Huomaat hänen hankaloittavan sinun kouluttautumista perustelemalla sen esimerkiksi lasten hoidolla tai, ettet tarvitse koulutusta, koska sinulla on hänet.

Tunnet häpeää ja haluat peitellä tilannettasi työ- tai opiskelukavereiltasi.

Uskonnollinen/ Kulttuurinen väkivalta

Uskonnolliseen ja kulttuuriseen väkivaltaan liittyy usein myös kunniaväkivaltaa. Uskonnollisuus on jokaisen ihmisen henkilökohtainen asia, mutta väkivalta ei ole ikinä hyväksytty teko. Seuraavanlaiset tunteet kertovat, että saatat kohdata uskonnollista ja/tai kulttuurista väkivaltaa:

Aikaisemmin mainitut eri väkivallan muotojen aiheuttamat tunteet kuulostavat tutuilta, mutta sinun kohdalla ne oikeutetaan uskonnolla tai kulttuurilla.

Tunnet painostusta avioliitosta.

Tunnet kontrollointia perheeltä, suvulta tai yhteisöltä.

Pelkää, että omien ajatustesi takia sinut eristetään tai syrjäytetään.

Pelkää ja koet yksinäisyyttä.

Salaillet omaa epätoivoista tilannettasi, sillä muut eivät kuitenkaan ymmärtäisi.

Digitaalinen väkivalta

Digitaalinen väkivalta on nykypäivänä yleistä kehittyneen teknologia ansiosta. Digitaalinen väkivalta voi myös joissain tilanteissa jatkua, vaikka väkivallan tekijän kanssa ei olisi enää yhteydessä.

Kuulostaako seuraavat asiat tutuilta?

Koet painetta siitä, että vastaat heti viesteihin ja soittoihin, ettei toinen hermostu.

Koet olosi epämukavaksi toisen katsoessa puhelintasi.

Pelkää toisen lähettävän sinun yksityisiä kuviasi muille ihmisille.

Poistat sivuhistoriaasi, jotta toinen ei näkisi vierailtuja sivuja.

Koet, ettet voi käyttäytyä sosiaalisessa mediassa haluamallasi tavalla, esimerkiksi julkaista itseäsi miellyttäviä kuvia tai seurata sinun haluamiasi tilejä.

Epäilet toisen käyvän sinun tileilläsi tai lukevan sinun viestejä ilman lupaa.

Epäilet puhelimesiasi olevan vakoiluohjelmia tai muulla tavoin sijaintitietojesi tulevan käytetyksi toisen toimesta.

Vainoaminen

Vainoamisen uhri tuntee usein selviä kehollisia tuntemuksia. Vainoamisen uhrina saattaa kokea tilanteen keinottomaksi ja loputtomaksi. Merkkejä vainoamisen kokemisesta:

Tunnet itsesi hermostuneeksi ja sydämentykytykset lisääntyvät.

Koet yli- ja/tai alivireisyyttä.

Huomaat ulkona kulkiessasi katsovasi paljon olan yli ja tunnet jonkun seuraavan sinua.

Pohdit omaa vainoharhaisuuttasi ja alat näkemään kyseistä henkilöä jatkuvasti, vaikka näin ei todellisuudessa olisikaan. Saatat saada väkivallan tekijältä vahvistusta vainoharhaisuudellesi.

Tunnet pelkoa ulkona liikkumisesta.

Tunnet pelkoa tarkkailusta omassa kodissasi, vaikka väkivallan tekijä ei asuisikaan kanssasi.

Väkivallalle altistuminen

Lähisuhdeväkivallalle altistuminen ja sen näkeminen on yhtä haavoittavaa, kuin sen kokeminen. Se on yleistä lapsille ja sen vaikutusta voidaan pahaa tarkoittamatta vähätellä. Paras tapa suojella lasta lähisuhdeväkivallalle altistumiselta on turvata lapsen kasvuympäristö ja poistaa sitä uhkaavat tekijät.

Lapsi kuulee, näkee ja aistii.

Lähisuhdeväkivallalle altistuessaan lapsi joutuu todistamaan itselle rakkaan ihmisen kärsimystä, itselle rakkaan ihmisen aiheuttamana. Lähisuhdeväkivallan todistaminen varsinkin vanhempien kesken saa lapsen ajattelemaan, ettei hänellä oli turvallista vanhempaa, kun toinen on väkivallan tekijä ja toinen ei pysty häntä suojelemaan.

Lähisuhdeväkivallalle altistumista on myös lasten manipulointi toista perheenjäsentä kohtaan. Lapsien käyttö viestinviejänä, varsinkin negatiivisten asioiden suhteen vanhempien välillä on yleistä erityisesti erotilanteissa. Lapsi voi huonossa tapauksessa oppia tästä, ettei perheenjäseniin tarvitse suhtautua kunnioittaen ja myötätuntoisesti, vaan heitä voi esimerkiksi arvostella ja mitätöidä.

Turvasuunnitelma

Kun väkivalta on tunnistettu, olisi siihen reagoitava mahdollisimman nopeasti. Väkivallan tilanteet ovat kuitenkin yksilöllisiä ja ne voivat olla yhtäkkisiä, akuutteja tilanteita tai pitkittyneitä tilanteita, joihin ei ole ollut ymmärrystä tai jaksamista reagoida. Alle on kuvattu turvasuunnitelmat, joissa lapsen etua ja turvallisuutta on pyritty korostamaan. Tieto oikeanlaisesta toiminnasta väkivaltaa kohdatessa on merkittävää, jotta lapsen altistumista väkivallalle voidaan ennalta ehkäistä.

Akuutti väkivaltilanne

Tilanne on kärjistynyt äkillisesti. Se voi olla tapahtunut aikaisemmin tai ensimmäistä kertaa, mutta sitä ennen on ollut havaittavissa ilmapiirin kiristymistä.

1. Poistu paikalta lapsen kanssa mahdollisimman pian. Mene esim. naapuriin, turvakotiin tai perheenjäsenen luo, kunhan pääsette turvaan.

2. Soita 112. Parasta olisi, että puhelimesi olisi ladattuna 112- sovellus, jonka kautta soittaessasi puhelimesi sijaintitiedot näkyvät hätäkeskukseen 60 minuutin ajan. Lapselle olisi myös hyödyllistä opettaa sovelluksen käyttö, jos hänen ikätasonsa sen sallii.

3. Jos kodista poistumien ei ole mahdollista, vie lapsi toiseen huoneeseen tai aikaisemmin sovittuun piilo/pakopaikkaan. Lapsen on hyvä tietää mihin hän voi lähteä ja miten, jos kotona ei ole turvallista.

Pitkittynyt väkivaltilanne

Väkivaltaa on jatkunut pitkään ja se ei ole kärjistynyt, mutta väkivallan kokemukset ovat selviä ja turvallisuus on uhattuna.

1. Sovi lapsen kanssa koodisana, jolla voitte tarvittaessa viestiä toisillenne tilanteen pahentumisesta, ja lapsen kannattaa lähteä ystävälle tai naapuriin. Pakkaa valmiiksi turvalaukku, jossa on tarvittavat lääkkeet, vaatteita sekä tärkeät paperit.

2. Jos et ole täysin varma avun tarpeestasi, voit hyödyntää seuraavia tahoja (kun olet yksin): Nollalinja, Apua väkivaltaan- chat, Kriisipuhelin, Sosiaalipäivystys sekä koulun antamat palvelut. Jos teillä on valmiiksi oma sosiaalityöntekijä, kerro hänelle tilanteestanne.

3. Poistu paikalta lapsen kanssa mahdollisimman pian. Ennakoi tilannetta ja tunnista väkivallan merkit herkästi. Hyödynnä rutiniinomaisia kotoa poistumissyitä, kuten kauppaan lähtöä tai koiran ulkoilutusta.

Kun kotoa on päästy pois lapsen kanssa, alkavat sitä seuraavat toimet muistutamaan toisiaan, oli lähtötilanne kumpi vain. Seuraavan olinpaikan on oltava turvallinen. Tämä voi olla turvakoti, ystävän koti tai perheen tai sukulaisten luona.

Kun kotoa on lähdetty, on tärkeää pohtia perheen tilannetta ja kertoa lapselle, miksi kotoa lähdettiin ja missä olette tällä hetkellä. Tilanteesta tulee olla lapselle avoin ja jos lapsi kysyy asiasta, on hänelle oltava rehellisiä. Lapsella on oikeus tietää häntä koskevista asioista, hänen ikätaso huomioiden. Asiat tulee selittää niin, että lapsi varmasti ymmärtää. Tärkeintä lapsen on tietää, että hän on nyt turvassa.

Lapsen turvallisuuden tunnetta voidaan lisätä arkirytmien ylläpitämisellä olinpaikasta riippumatta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi:

1. Lapsen kanssa ulkoilu
2. Ruokailu- ja unirytmien säilyminen
3. Päivittäinen leikkiminen
4. Mahdollisuuksien salliessa koulussa ja päiväkodissa normaalisti käynti.
5. Tärkein kaikista: vanhemman läsnäolo.

Lasta on tärkeä kuunnella ja hänen tulee saada kertoa ja näyttää tunteensa. Olemalla läsnä ja tukemalla lasta näissä tilanteissa, lisätään lapsen turvallisuuden tunnetta. Lapsen ei pidä joutua tukemaan ja kannattelemaan aikuista, eikä esimerkiksi toimimaan tulkkina viranomaisen ja vanhemman välillä. Lapsen tulee saada olla lapsi ja hän tarvitsee aikaa sopeutuakseen tilanteeseen.

Väkivallan tekijän ja lapsen tapaaminen

On normaalia, että lapsi alkaa kaipaamaan vanhempansa, vaikka tämä olisi väkivallan tekijä. Lapsen mielipide onkin tärkeä selvittää, eikä se saa jäädä vanhemman mielipiteen varjoon. Jos lapsi haluaa nähdä vanhempansa, on lapsella siihen oikeus, mutta on aikuisten vastuulla, että se tapahtuu turvallisesti.

Riskikartoitus on tällöin ajankohtainen. Turvakotiin tulleen vanhemman ja sosiaalityöntekijän on tehtävä arvio siitä, onko lapsen turvallista tavata kotiin jäänyttä väkivallan tekijää. Tällä tavoin pystytään pohtimaan mahdolliset riskitilanteet ja ehkäisemään lapsikaappaukset sekä ennakoimaan mahdollista lapsen manipulointia ja hänen käyttämistä väkivallan välineenä. Tähän olisi hyvä ottaa ulkopuolinen taho varmistamaan lapsen turvallisuus, esimerkiksi valvottujen ja tuettujen tapaamisten avulla.

Lasta ei tulisi jättää yksin väkivallan tekijän kanssa, varsinkaan jos asiasta on edes pieni epäily, onko lapsi turvassa tai pystyykö hän huolehtia lapsesta. On otettava huomioon, tarvitseeko toisen vanhemman tai esimerkiksi ystävän olla paikalla ja onko tapaamisten tapahtuttava julkisella paikalla. Jos väkivallan tekijä on myös lapsen huoltaja, eikä lasten tapaamisista päästä yhteisymmärrykseen, voidaan asia hoitaa perheoikeudellisten palveluiden kautta eli lastenvalvojan kanssa tai asianajajaa hyödyntäen.

Turvataidot

Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyssä lapselle opetettavat turvataidot ovat äärimmäisen tärkeitä. Vanhempana et pysty aina suojelemaan lastasi, jonka takia on tärkeää, että olet käynyt lapsen kanssa tilanteita läpi ja harjoitellut toimintamalleja, jotta lapsi osaisi niitä käyttää tilanteen vaatiessa.

Turvataitojen avulla vahvistetaan lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta sekä -luottamusta. Turvataitoja opettamalla lapsi oppii tunnistamaan itselleen vaarallisia tilanteita ja saa rohkeutta toimia itseään suojellen. Turvataitojen tiedottaminen lapselle lisää myös lapsen tietoisuutta hänen itsemääräämisoikeudestaan sekä tietoisuutta omasta kehostaan. Turvataitojen avulla lapsi voi myös rohkaistua kertomaan helpommin luottamalleen aikuiselle huolistaan ja pelostaan.

Turvataitoja opettaessa lapselle ei saisi luoda ajatusta turvattomasta maailmasta, vaan ennemminkin opettaa valtaosan aikuisista olevan turvallisia ja luotettavia, mutta on hyvä tiedostaa myös ne, jotka eivät tahdo kaikille hyvää.

Lapselle tulisi opettaa yksinkertaisia toimintamalleja, jotka ovat helppo muistaa, vaikka tilanne olisikin hämmentävä. Lapsen kanssa voidaan harjoitella ja käydä läpi tilanteita, jotta lapsen itseään suojeleva toiminta ja vaaran tunnistaminen olisivat todennäköisempiä tilanteen sattuessa.

Minkälaisia turvataitoja lapselle olisi tärkeä opettaa?

(hänen ikätasonsa huomioiden)

Puhelimeen ladattava 112 sovellus ja sen käytön opettaminen tai numeroon 112 soittaminen ja lapsen kanssa puhelun harjoittelemisen etukäteen.

Lähestyvän väkivallan tai sen uhan merkkien tunnistaminen, jotta lapsi pystyy tiedostamaan, milloin kannattaa mennä omaan huoneeseen tai ennalta sovittuun piilopaikkaan.

Sovittu koodisana sille varalle, että lapsi on yksin väkivallan tekijän kanssa ja alkaa tunnistamaan väkivallan uhkaa. Tällöin hän pystyy viestittämään koodisanan.

Bussilla yksinkulkeminen, jotta lapsi voisi tarvittaessa itsenäisesti vaihtaa paikkaa kaupungin sisällä.

Lapsi aina varmistaa, että puhelimessa on akkua ja latausjohto on mukana.

Kaikki edellä mainitut on hyvä kirjoittaa lapselle paperille, jotta ne eivät olisi lapsella vain muistin varassa. Äkillisessä tilanteessa muisti ei toimi normaalisti ja konkreettisesti kirjoitetusta paperista voi olla hyötyä.

Jos lapsi on sivusta seuraajana, hän ei saa puuttua tilanteeseen, vaan mennä sovittuun turvapaikkaan (omaan huoneeseen/naapuriiin) ja soittaa apua, jos ikätasoltaan siihen pystyy.

Keskustele lapsen kanssa siitä, millaisia tilanteita lapsi on nähnyt ja mitkä asiat ovat auttaneet häntä selviytymään niistä. Näistä selviytymiskeinoista voidaan rakentaa lapselle toimintamalleja, joita hän voi hyödyntää jatkossa niissä tilanteissa, joissa pelottaa, eikä aikuista ole auttamassa.

Kerro lapselle läheisyydestä, ettei sen kuulu sattua tai tuntua epämuksulta.

Läheisen tai tuntemattoman ihmisen kosketus ei saisi ikinä olla salaisuus.

Salaisuudet voidaan jakaa hyviin sekä huonoihin salaisuuksiin. Hyvät salaisuudet ovat sellaisia, jotka antavat iloa ja tulevat ilmi itsestään, kuten syntymäpäivälahjan antaminen ystävälle. Pahaa mieltä aiheuttavat salaisuudet on sellaisia, joista olisi hyvä kertoa aikuiselle.

Lapsella on oikeus puolustaa itseään ja kieltäytyä asioista.

Keskustele lapsen kanssa ihmiskehon eri osista ja esimerkiksi uimapukusäännöstä. Tämän avulla voit kertoa lapselle, että uimapuvun peittämät alueet ovat lapsen omia, eikä näille alueille saisi kukaan koskea, eikä niitä tarvitse näyttää, jos ei halua. Nuoremman lapsen kanssa voidaan värityskuvien sekä paperinukkejen avulla hahmottaa, mitkä kohdat ovat lapsen yksityisiä.

Leikin ja keskustelun avulla lapsi oppii sanastoa kehostaan ja pystyy näin helpommin kertomaan, jos jotain onkin sattunut.

Voit tutustua turvataitojen opettamiseen esimerkiksi näiden avulla: Turva10, Pipunan ikioma napa, Kaisa-kilpikonnän salaisuuskirja, Pikku-kakkosen paperinuket sekä Pipunan värityskuvat turvataitolauseilla.

Lapsen havainnointi

Miten huomata lapsesta väkivallan merkkejä?

Jokainen lapsi on yksilö, eikä yksilön käyttäytymistä voida yleistää. Lähisuhdeväkivallalla on kuitenkin aina laaja vaikutus lapseen, jonka takia vanhemman on tärkeää tarkkailla lasta ja huomata poikkeavuuksia pienistäkin viesteistä. Jos väkivaltaa on ollut kotona jo pitkään, lapsi ei ymmärrä kotona tapahtuvan väkivallan olevan väärin ja täten hän ei ehkä kerro asiasta kenellekään. Pelko lamaannuttaa ja lapsi voi kokea suurta häpeää ja syyllisyyttä tapahtuneesta.

Fyysiset merkit ovat selkeitä: mustelmat, ruhjeet (huom. myös intimaalalueilla) tai jopa murtumat. Varsinkin, jos lapsen kertomus jäljen alkuperästä ei tunnu vanhemmasta uskottavalta, tulee asiasta kysyä vielä tarkemmin.

Lähtökohtana fyysisesti näkymättömien merkkien tunnistamiseen on se, että vanhempi tuntee oman lapsensa ja pystyy huomaamaan eron lapsen käytöksessä ja kiinnittää tähän huomiota. Tällaisia muutoksia voivat olla esimerkiksi:

Toisen vanhemman tai perheenjäsenen vältteleminen ja pelkääminen. Lapsi saattaa vältellä pelkoa aiheuttavan perheenjäsenen kanssa kahdestaan oloa ja käyttäytyä erityisen varovasti tämän seurassa.

Lapsen taantuminen omalta ikätasoltaan pitkään jatkuneen stressin aiheuttamana. Lapsi ei osaa esimerkiksi kaataa lasiin maitoa tai syödä itsenäisesti, vaikka tämä olisi jo pitkään ollut normaali taito lapselle.

Taantuminen voi näkyä myös pitkään kuivana olleella lapsella, jolla yökastelut alkavatkin uudestaan ja jopa päiväsaikaan.

Yleisesti lapsen ilta ja yö-käyttäytyminen. Lapsen voi olla vaikea rentoutua illalla ja rauhoittua nukkumaan sekä yksin sänkyyn jääminen aiheuttaa lapsessa hädän ja pelon tunteita. Näiden lisäksi lapsen jatkuvat painajaiset voivat olla myös selvä merkki turvattomuuden tunteesta.

Selittämättömät vatsakivut, päänsärky, lapsen yli- ja alivirittyneisyys, ärtyneisyys ja keskittymishäiriöt.

Nopeat mielialanvaihtelut ja aggression lisääntyminen käytöksessä.

Vanhemman ja lapsen välinen kommunikaatio muuttuu tai hankaloituu. Lapsi jatkuvasti varmistelee mitä tapahtuu, mihin seuraavaksi mennään ja eihän vanhempi ole lähdössä pois. Lapsella on tarve hallita ja ennakoida tilannetta.

Lapsi tarvitsee jatkuvasti vanhemman sylin tunteakseen olonsa turvaliseksi.

Lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapseen

Lähisuhdeväkivallan kohtaaminen ja sen aiheuttama jatkuva stressi-tila ja ylikuormittuneisuus vaikuttavat lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Lähisuhdeväkivallassa erityisesti lapsen kehitystä vaurioittaa ristiriita, kun vanhemmat ovatkin lapsen turvallisuudelle uhka, turvan antamisen sijaan.

Lasten ymmärryskykyä voidaan helposti aliarvioida ja sopeutumiskykyä yliarvioida. Lapset vaistoavat, aistivat, näkevät ja kuulevat, jonka takia väkivaltaisen tilanteen vähättely ei kannata. Tämä ei suojele lasta, vaan aiheuttaa lapsessa hämmennystä sekä väärinymmärrystä. Lapsi saattaa ajatella hänen olevan syypää väkivallan käyttöön, vaikka se ei olisi häneen kohdistunutkaan. Lapselle on tärkeää tehdä selväksi, ettei hän ole syypää väkivaltaan. Hän saattaa myös kokea huonoa omatuntoa, ettei ole mennyt puolustamaan tilanteeseen.

Traumatisoituminen

Jos lapsi kärsii jatkuvasta pelon ja turvattomuuden tunteesta kasvuympäristössä kaltoinkohtelun seurauksena, voidaan puhua traumatisoitumisesta. Traumassa koskemattomuutta uhkaava tapahtuma tai tapahtumasarja ylittää lapsen sieto- ja käsittelykyvyn. Trauman vakavuuteen vaikuttaa sen kokemisen luonne, onko lapsi ollut itse teon kohteena vai sen todistajana sekä onko uhri tai tekijä ollut lapsen läheinen.

Traumaperäisessä stressihäiriössä lapselle on tavanomaista reagoida levottomuudella ja hajanaisella käytöksellä. Traumaperäinen stressihäiriö eroaa normaalista pelon tunteesta siinä, että keho ei onnistu palautumaan normaaliin tilaan enää trauman jälkeen.

Erityisesti lapsena koettu traumatisoituminen altistaa **dissosiaatiolle eli tietoisuuden muutoksille**. Dissosiaatiossa lapselle on tyypillistä nopeat tunteiden ja käytöksen vaihtelut, jotka menevät ilman välivaiheita äärimmäisiin reaktioihin. Kehon aistimukset, kuten ilon ja kivun tunteet turtuvat. Lapselle voi muodostua erillisiä persoonia, joiden avulla hän pystyy kannattelemaan hänelle ylivoimaisia tunteita ja kokemuksia. On myös tavanomaista, että lapsi palaa esimerkiksi tietyn äänen kuullessaan taidoiltaan ja tunteiltaan samanikäiseksi, kuin oli trauman tapahtumahetkellä.

Tunnesäätelyn häiriöt ovat yleinen väkivallan vaikutus lapsella. Tunnesäätelyn ongelmat tarkoittavat haasteita tuntemuksien ja tunteiden nimeämisessä sekä niiden ilmaisussa. Lisäksi ne tarkoittavat vaikeuksia sekä haasteita toiveiden ja tarpeiden kertomisessa.

Turvallisen tunnesiteen kehittyminen vanhempaan on vaarassa lapsen joutuessa alttiiksi kaltoinkohtelulle. Tunnesiteen kehityksen vaarannuttua lapsen voi olla jatkossa vaikeaa asettaa rajoja, luottaa muihin ihmisiin sekä sosiaalinen eristyneisyys voi kasvaa. Se voi myös näkyä lapsen haasteena asettua toisen asemaan ja tuntea empatiaa toista kohtaan.

Biologiset haasteet traumatisoitumisen myötä voivat olla muun muassa haasteet peseytymisessä ja vaatteiden vaihdossa. Koordinaation kehittyemisessä, sekä tasapainon ja oman kehon jäntevyyden hallitsemisessa voi myös näyttäytyä haasteita.

Traumatisoitumisella on myös nähty yhteyttä lääketieteellisiin haasteisiin, kuten astmaan ja iho-ongelmiin sekä autoimmuunisairauksiin.

Kasvuympäristön ollessa epäsuotuisa, voi lapsesta havaita haasteita **käyttäytymisen säätelyssä**, kuten heikkona itsensä hallitsemisena, itsetuhoisuutena sekä aggressiivisuutena muita kohtaan. Jos lapsuudessa opittu väkivaltainen käytös jatkuu aikuisuuteen, voidaan puhua ylisukupolvisuudesta.

Aggressiivinen ja raivoava käytös kuuluu jokaisen ihmisen ominaisuuksiin, joka syntyy ihmisessä jo varhain kehityksessä ja on tapa osoittaa pahan olon tunteita. Turvallisessa kasvuympäristössä lapselle alkaa kuitenkin kehittyä psyykkisiä toimintoja ja taitoja, jotka tarjoavat parempia keinoja mielen tasapainon ylläpitämiseksi.

Lapsille on tavanomaista siirtää näkemäänsä ja kokemaansa leikkeihin roolien muodossa, ja lähisuhdeväkivallan keskellä elävän lapsen kohdalla vaarana voi olla väkivaltaisen käytöksen lisäksi kiusaaminen, ja toisen tunteiden hallitseminen ja kontrollointi. Tämä käytös-malli on merkki siitä, että lapsella on vääristynyt käsitys läheisyydestä ja rakastettuna olemisesta. Tämä vaikuttaa negatiivisesti kaverisuhteiden luomiselle ja ylläpitämiselle.

Kognitiiviset häiriöt näkyvät lapsessa esimerkiksi haasteina tarkkaavaisuuden ylläpitämisessä ja säätelyssä, kiinnostuksen ylläpitämisessä sekä uuden tiedon sisäistämisessä. Aloitettujen tehtävien loppuun suorittaminen, asioiden suunnittelu sekä ennakointi ja oppiminen voivat tuottaa erityistä haastetta. Lapsen kognitiiviset häiriöt korostuvat usein koulussa, kun kyseisiä taitoja aletaan tarvitsemaan.

Häiriöt minäkäsityksessä lisääntyvät lapsen altistuessa lähisuhdeväkivallalle, sillä lapsen ymmärrys oikeasta ja väärästä hämärtyy. Tämän takia lapselle on tavanomaista alkaa syyttää itseään tapahtuneesta. Ne voivat näkyä lapsessa esimerkiksi alhaisena itsearvotuksena, häpeänä ja syyllisyyden tunteena.

Väkivallan puheeksi ottaminen

Jos lapsesta tunnistaa mahdollisia väkivallalle altistumisen merkkejä, tulee asia aina ottaa puheeksi lapsen kanssa, hänen ikätasonsa huomioiden. Kun väkivalta aiotaan ottaa puheeksi, on tilannetta suunniteltaessa varmistettava lapsen turvallisuus. Tämä toteutuu parhaiten silloin, kun lapsen kanssa keskustellaan kahden.

Miten ottaa lapsen kanssa väkivalta puheeksi, jos altistumisen merkkejä näkyy?

Kerro lapselle, ettei ole asiaa, josta hän ei voisi sinulle kertoa ja aiot auttaa parhaasi mukaan.

Kerro lapselle, että hän on turvassa ja keskusteluhetki on luottamuksellinen.

Kerro lapselle, että jos et itse osaa auttaa tilanteessa, pyydät siihen apua, jotta häntä pystytään auttamaan paremmin. Vanhemmalle lapselle voit ehdottaa keskustelua koulukuraattorin tai terveydenhoitajan kanssa.

Ole herkkä lapsen muutoksille sekä niille pienille viesteille, joita lapsi keskustelussa antaa, vaikka asiaa olisikin vaikea sanoittaa.

Kysy avoimia kysymyksiä, kuten:

Kerro miten viikonloppusi sujui?

Mitä tarkoitat?

Kertoisitko vähän tarkemmin?

Mitä tulisi välttää lapsen kanssa väkivallasta keskusteltaessa?

Vältä johdattelevia kysymyksiä. Liian johdattelevat kysymykset, kuten 'löikö hän sinua, mihin hän sinua löi?' voivat saada lapsen uskomään tämän olevan totuus, vaikka häntä ei olisikaan lyöty.

Älä näytä hermostuneisuuttasi, järkytystäsi tai vihaasi lapselle, sillä nämä saattavat saada lapsen hiljenemään. Lapselle ei saa tulla oloa, että hän joutuu kannattelemaan vanhempaansa ja pehmittelemään tapahtuneita, jotta vanhempi kestäisi paremmin.

Asiaa selvittäessä pysy asiassa, äläkä aseta lasta tilanteeseen, jossa tämän tulisi valita vanhempien väliltä.

Älä kiellä tilannetta tai hyssyttele.

Älä vähättele tai perustele väkivallan käyttöä lapsen käytöksellä. Lapsen käytös ei ikinä oikeuta väkivaltaan lasta kohtaan edes kasvatustamethodina.

Älä hiljennä lasta ja kiellä puhumasta asiasta. Päinvastoin kerro lapselle, että hän saa puhua asiasta aikuisille, esimerkiksi päiväkodin hoitajille.

Älä vertaa omia lapsuuden kokemuksia lapsesi kanssa, vaikka omassa lapsuudessasi olisi käytetty esimerkiksi kuritusväkivaltaa.

Jos lapsi kertoo sinulle väkivallasta:

Kerro lapselle, että tarvitset avuksi muita ihmisiä (viranomaisia) selvittämään asiaa sinun kanssa.

Pysy vanhempana rauhallisena ja neutraalina, vaikka lapsen kertoma järkyttäisi sinua.

Kirjaa keskustelun jälkeen ylös tarkasti, mitä lapsi kertoi.

Usko lapsen kertoma väkivallasta.

Kiitä lasta ja kerro, että hän oli rohkea, kun kertoi kokemastaan.

Jos lapsi kertoo väkivallasta, on hänet tärkeä saada mahdollisimman nopeasti lastensuojelun piiriin. Soita sosiaalipäivystykseen, (huomioi alueelliset erot, tämä saattaa tapahtua jossain alueilla hätäkeskuksen kautta) sekä poliisille. Lapsen kaltoinkohtelu on rikos ja siitä on tehtävä rikosilmoitus.

Kun asiaa lähdetään selvittämään, pidä huoli, että lapsi pysyy turvassa, eikä hän ole väkivallan tekijän kanssa kahden kesken.

Lapsen tarpeiden huomiointi ja avunsaaminen

Vaikka väkivaltatilanne olisi ohi ja lapsen elämä jatkuu turvallisemmassa ympäristössä, on tärkeää huomioida lapsen avun tarve jatkossa. Lapset sopeutuvat uusiin tilanteisiin, mutta lähisuhdeväkivallan jälkeen lapsi tarvitsee erityistä tukea. Lapsi ei osaa pyytää apua, joten aikuisen tehtävä hoitaa lapselle hänen tarvitsemansa apua.

Turvakodilla vanhemmalla ja lapsella on yhteiset omaohjaajat, jotka työskentelevät heidän kanssaan, mutta tuen tulisi jatkua myös turvakotijakson jälkeen. Palvelutarpeen arviointi on tällöin ajankohtainen ja lapselle on jatkoa varten tarjottava hänen ikätasolleen sopivaa keskustelutukea.

Lapsi voi tuntea yksinäisyyttä, hämmennystä ja häpeää tilanteesta. Lapsen tulee saada tuntea olonsa kuulluksi, sekä tietää, ettei hän ole ainut, joka on kohdannut lähisuhdeväkivaltaa.

Lapsen saadessa lastensuojelun asiakkuuden, pystytään hänelle tarjoamaan hänen tarpeisiinsa sopivaa apua. Lapsen on tärkeää antaa ilmaista itseään hänelle sopivimmalla tavalla. Lapsen tarpeet eivät saisi jäädä aikuisen tarpeiden taakse. Sosiaalitoimen järjestämän avun lisäksi perheneuvolasta ja järjestötoiminnoista, kuten Ensi- ja turvakodin alla toimivasta Pilarista voi saada apua lapselle nopeasti.

Lähteet

Cacciatore, R. & Kangaskoski, H. (2021). Turvataidot. Väestöliitto. <https://www.vaesto-liitto.fi/uploads/2021/09/9d6e8ee1-turvataidot.pdf>

Ensi ja turvakotien liitto. (2023). Ota väkivalta puheeksi. Haettu 10.01.2023 osoitteesta <https://ensija-turvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/ota-vakivalta-puheeksi/>

Fryers, T., (2007). Children at risk – Childhood Determinants of Adult Psychiatric Disorder. STAKES.

Jüriloo, A. (2007). Toistuvat raivokohtaukset. Duodecim. Haettu 2.2.2023 osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/duo96186>

Keisala, S. Matikka, J., Tahkola, S., Muukkonen, T., & Sellergren, H. (2016) Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa – Tunnista, puutu & auta. Ensi- ja turvakotienliitto. <https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-laiminlyonti-tunnista-ja-puutu/luku-1-3/#last>

Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, V. & Lillsunde, P. (2019). Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>

Kytölä, K. (2021). Pahoinpitelystä hyvinpitelyyn. Lähisuhdeväkivalta ja siitä selviytyminen. Basam books

Suomen mielenterveys ry. (2022). Lähisuhdeväkivalta tuo pelon perheeseen. Haettu 10.1.2023 osoitteesta <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/lahisuhdevakivalta-tuo-pelon-perheeseen/>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). Lapsen kohdistuva väkivalta. Haettu 27.12.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/lapsiin-kohdistuva-vakivalta>

Poiijula, S. (2016). Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Kirjapaja

Pääkaupungin turvakoti ry. Tervetuloa turvakotiin.

Rikosuhripäivystys. (2022) Lähisuhdeväkivalta voi koskettaa jokaista. Haettu 27.12.2022 osoitteesta <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/lahisuhdevakivalta/>

Suokas-Cunliffe, A., & Ahlström, N. (2015). Häpeästä myötätuntoon: näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. 1. painos. Traumaterapiakeskus ry.

Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (2012) Lapsen kaltoinkohtelu. Duodecim.

LIITE 2. ENSIMMÄISEN TYÖPAJAN HAASTATTELURUNKO.

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on luoda uusi työkalu turvakodin käyttöön, jonka avulla pystytään parantamaan turvakotiin tulleen vanhemman tietoisuutta lähisuhdeväkivallasta ja sen vaikutuksista lapseen. Kehittämistyön tavoitteena on parantaa vanhemman kykyä havaita väkivaltaa, pohtia lapsen roolia lähisuhdeväkivallassa sekä parantaa vanhemman valmiutta toimia lapsen edun mukaisesti turvakodista poistuessaan. Lisäksi uudella työkalulla halutaan helpottaa asiasta keskustelua asiakkaan kanssa työntekijän näkökulmasta. Näiden työpajojen pohjalta luodaan opas, joka käsittelee lapsen turvallisuuden kannalta tärkeimpiä asioita. Kyseessä on teemahaastattelun omainen ryhmähaastattelu. Ennen varsinaisia kysymyksiä käsitellään aihetta keskustelemalla jokaisen henkilökohtaisista kokemuksista.

1. Kuinka pitkään olet työskennellyt turvakodilla?
2. Onko sinulla kokemusta lapsiasiakkaiden kanssa työskentelystä?
3. Minkälaisena koet lasten kanssa työskentelyn?
4. Miten itse pyrit lähestymään lasta?
5. Minkälaisia huomioita olet pystynyt tekemään lapsiasiakkaista? (ottaen huomioon asiakkuuksien olevan vaihtelevan mittaisia ja joskus lyhyitä)

Oppaan kysymykset

1. Väkivallan tunnistaminen

Lähestytään väkivallan tunnistamista tunteiden kautta. Minkälaisia tunteita ja toimintatapoja asiakas voi tuntea, jos hän kohtaa

- henkistä väkivaltaa?
- fyysistä väkivaltaa?
- seksuaalista väkivaltaa?
- taloudellista väkivaltaa?
- uskonnollista väkivaltaa?
- vainoamista?

LIITE 3. TOISEN TYÖPAJAN HAASTATTELURUNKO.

2. Aikajana

Paperille on piirretty viiva, joka kuvaa aikajanaa. Kootkaa post it- lappujen avulla vanhemmalle turvasuunnitelma, jossa lapsen etu ja turvallisuus korostuu. Kootkaa alussa viivan yläpuolelle akuutin tilanteen turvasuunnitelma ja viivan alapuolelle pitkittyneen väkivaltatilanteen turvasuunnitelma. Tämän jälkeen voitte koota yhtenäisesti viivalle, miten vanhempi voi huomioida lapsen turvallisuuden kotoa poistumisen jälkeen.

3. Lapsen turvataidot

Minkälaisia turvataitoja lapselle tulisi opettaa tilanteita varten, kun

- hän on yksin?
- hän on sivusta seuraajana?

4. Havainnointi

Miten vanhempana voi havaita lapsesta väkivallalle altistumisen merkkejä?

Miten asiaa kannattaa lähestyä lapsen kanssa keskustellessa? (ikätaaso huomioiden?)

Miten toimia, jos lapsi kertoo väkivallasta?

Mitä tulisi välttää keskustellessa lapsen kanssa väkivallasta?

Mistä lapselle apua?

5. Turvakoti

Miten kertoa lapselle turvakodista?